

499009

TULIB

3 1379 01171419 4

ครอบครัว ในความหมายใหม่

การค้นคว้าวิถีชีวิตแบบใหม่

ต้องบอก
ว่า...

อลิซาเบธ เบค-เกอร์นส์เฮม เขียน
วารุณี ภูริสินสิทธิ์ แปล
ฉบับแปลจากภาษาเยอรมัน โดย
แพทริค คามิลเลอร์

คชไฟ

โครงการจัดพิมพ์คชไฟ

อภินันทนาการ

คชไฟ

โครงการจัดพิมพ์คชไฟ

พ.ศ. 2550

อภินันทนาการ

Reinventing the Family: In Search of New Lifestyles

(Was kommt nach der Familie?)

By Elisabeth Beck-Gernsheim

Translated by Varunee Purisinsit

© Verlag C.H. Beck oHG, München 2000

Kobfai Publishing Project is a part of the Foundation for Democracy and Development Studies (FDDS).

ครอบครัวในความหมายใหม่: การค้นหาวิถีชีวิตแบบใหม่

อลิซาเบธ เบค-เกอร์นส์เฮม เขียน

วารุณี ภูริสินสิทธ์ แปล

พิมพ์ครั้งแรก: เมษายน 2550

ดำเนินการผลิตโดย: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ

478 ถนนสุขุมวิท 79 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10260

โทร. 0-2332-2543-4 โทรสาร 0-2332-2544

e-mail: s.kobfai@gmail.com

จัดจำหน่ายโดย: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาลาพระเกี้ยว โทร. 0-2218-7000

สยามสแควร์ โทร. 0-2218-9888

e-mail: cubook@chula.ac.th

http://www.chulabook.com

HA
518
พ72

ปก: เด็ดเดี่ยว เหล่าสินชัย

รูปเล่ม: 101 Freelance

ราคา 195 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

เบค-เกอร์นส์เฮม, อลิซาเบธ.

ครอบครัวในความหมายใหม่: การค้นหาวิถีชีวิตแบบใหม่. -- กรุงเทพฯ:

โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2550.

256 หน้า.

1. ครอบครัว--แง่สังคม.

I. วารุณี ภูริสินสิทธ์, ผู้แปล.

II. ชื่อเรื่อง.

306.85

ISBN: 978-974-94350-5-2

โครงการจัดพิมพ์คปไฟ

มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา

คณะกรรมการ

ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก	ประธาน
ศาสตราจารย์ระพี สาคริก	กรรมการ
อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์	กรรมการ
ดร.ชัยวัฒน์ คุประตกุล	กรรมการ
ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์	กรรมการ
ชนพรพรรณ สิทธิสุนทร	กรรมการ

ที่ปรึกษา

พระศรีปริยัติโมลี
ไอแวน แคทส์
ดร.สมบัติ จันทรวงศ์
ประชา หุตานุวัตร

คณะทำงานฝ่ายจัดการ/บรรณาธิการ

ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
สายพิณ ศุพุทธมงคล
สุณีย์ วงศ์ไวศยวรรณ

คำนำ

โครงการจัดพิมพ์คปไฟ

คนเราจุด 'คปไฟ' ด้วยเจตนาอันหลากหลาย แต่ที่สำคัญที่สุด เห็นจะจุดเพื่อขับไล่แมลงร้ายและความมืด คปไฟมิใช่แสงเทียน เพราะจุดเทียนขึ้นเล่มหนึ่ง แม้อาจเห็นตัวหนังสือได้บ้าง แต่คงขับไล่แมลงร้ายไปได้ไม่ถนัดนัก

โครงการจัดพิมพ์คปไฟได้รับความสนับสนุนอย่างสำคัญแต่แรกจากโอบอร์นานาชาติ (Obor International) คำว่า 'โอบอร์' นี้ นายไอแวน แคทส์ ผู้ก่อตั้งแล้วว่าเป็นคำภาษาอินโดนีเซียซึ่งแปลว่า 'คปไฟ' โครงการโอบอร์เริ่มดำเนินการในประเทศอินโดนีเซียเมื่อกว่าสามทศวรรษมาแล้ว ภายใต้การบริหารของนายมอคตาร์ ลูบิส (Mochtar Lubis) นักเขียนและนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนเรื่องนาม จนทำให้ 'โอบอร์' แห่งอินโดนีเซียประสบความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์อย่างงดงาม มูลนิธิโอบอร์นานาชาติจึงได้เริ่มขยายงานเข้ามายังประเทศไทยและปากีสถาน

ในประเทศไทย โครงการจัดพิมพ์คปไฟดำเนินการอยู่ภายใต้มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา (Foundation for Democracy and Development Studies - FDDS) ซึ่งท่านศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ประธานคณะกรรมการดำเนินงานของ 'คปไฟ' ดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิฯ อยู่ด้วย

'คบไฟ' ตระหนักว่าปริมาณหนังสือในตลาดสังคมไทยมีไม่น้อย แต่ที่มุ่งคุณภาพจริงจางเห็นจะไม่มากนัก และที่มุ่งขยายขอบเขตปรีชาญาณของผู้คนในสังคมดูจะมีน้อยยิ่งกว่า 'คบไฟ' พิจารณาว่าในสภาพที่สังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ สะเทือนถึงแทบทุกปริมณฑลแห่งชีวิตมนุษย์เช่นนี้ ความรู้และความเห็นที่เรียงร้อยรอบด้านเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อมนุษย์จะได้ดำรงตนอย่างสมศักดิ์ศรีในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และจิตวิญญาณ

หนังสือของ 'คบไฟ' เมื่อแรกเน้นการเลือกเฟ้นต้นฉบับหนังสือจากต่างประเทศที่มีเนื้อหาเป็นเลิศ สอดคล้องกับเป้าประสงค์ แล้วนำมาถ่ายทอดเป็นภาษาไทย โดยมีบรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิดูแล ต่อมาได้ขยายขอบข่ายไปครอบคลุมผลงานที่รังสรรค์โดยนักคิดนักเขียนชาวไทย ดังปรากฏให้เห็นในระยะหลังนี้ แต่ผลงานทุกชิ้นล้วนย้ำเน้นความคิดความเห็นอันจะส่งเสริมสิทธิของมนุษย์ การพัฒนาที่รอบด้านที่อาหารต่อความสำคัญและศักยภาพของมนุษย์ ชนิดที่เกื้อหนุนต่อสันติภาพในสังคม ทั้งที่เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

เราจุด 'คบไฟ' ขึ้น โดยหวังว่าท่านผู้อ่านคงได้รับประโยชน์จากหนังสือที่ทรงคุณค่าดังเช่นเล่มที่ท่านกำลังอ่านอยู่ในขณะนี้ เพื่อจะได้ช่วยกันจรรโลงสังคมไทยให้เข้มแข็ง มีพลัง ปลอดภัยจากแมลงร้ายและความมืด 'คบไฟ' ขอทำหน้าที่ให้การศึกษแก่สาธารณชนดังที่ทำมาแล้วสืบต่อไปอย่างดีที่สุด หวังว่าท่านผู้อ่านคงสนใจติดตามผลงานของ 'คบไฟ' ในอันดับต่อไป

ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
กรรมการโครงการจัดพิมพ์คบไฟ

คำนำ

ผู้แปล

ผู้แปลเลือกแปลหนังสือเล่มนี้ด้วยเหตุผลหลักๆ สามประการคือ อ่านแล้วเพลินดี ผู้เขียนเป็นนักสังคมวิทยาชาวเยอรมันซึ่งทำให้ได้มุมมองรวมทั้งข้อมูลใหม่ ๆ ของสังคมที่ไม่ค่อยได้มีโอกาสรับรู้สัก และสุดท้ายเป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวซึ่งในสังคมไทยยังไม่มีการศึกษาอย่างจริงจังแม้ว่าจะตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่บ้าง ผู้เขียนได้สะท้อนการมองครอบครัวในหลายแง่มุมครอบคลุมในหลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการหย่าร้าง การใช้เทคโนโลยีการเจริญพันธุ์และผลที่ตามมา การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุและปัญหาของสังคมในการดูแล และการแต่งงานข้ามชนชาติ เป็นต้น

สิ่งต่าง ๆ ที่ถูกเสนอในหนังสือเล่มนี้เกิดขึ้นในสังคมไทยเช่นกัน (แม้อาจไม่แพร่หลายมากเท่าที่เกิดในประเทศอุตสาหกรรมอย่างสูง) ในสังคมไทยการหย่าร้างเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในเขตเมือง ในเวลานี้มันสะท้อนออกมาให้เห็นจากการมีกลุ่ม 'ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว' ของพ่อหรือแม่ที่เลี้ยงลูกเพียงคนเดียวที่กรุงเทพฯ ซึ่งบางส่วนอาจเป็นผลจากการเสียชีวิตของคู่ แต่ก็มีส่วนที่เป็นผลของการหย่าร้างอยู่อย่างแน่นอน และยังมีเด็ก ๆ ในชนบทที่ถูกทิ้งให้อยู่กับปู่ย่าตายายเพราะพ่อแม่เลิกกันไปทำงานต่างจังหวัด หรือขายแรงงานต่างประเทศ ภาพเช่นนี้มิใช่เพิ่งเกิดขึ้น แต่ภาพที่หมู่บ้านมีแต่เด็กและคนแก่มีมาแล้วนับ

สิบปี ทั้งหมดนี้ทำให้เห็นได้ว่า ในหลายส่วนของสังคม ครอบครัวพร้อมหน้าพ่อ แม่ ลูก ที่อบอุ่นในอุดมคติไม่ได้มีอยู่ และจะไม่มีมากขึ้นอีก ในสถานะที่สังคมเป็นอยู่ในปัจจุบัน สังคมและรัฐตระหนักถึงสิ่งนี้และดำเนินการแก้ไขอย่างไรหรือไม่ การรณรงค์ต่าง ๆ ที่มีออกมาอาจเป็นความพยายาม เช่น การให้อยู่กับครอบครัวในวันอาทิตย์ แต่ถ้าเทียบกับปัญหาที่เกิดขึ้นไม่เพียงพออย่างแน่นอน ในบางกรณีอาจส่งผลในทางตรงกันข้าม เช่นการที่โรงเรียนต่าง ๆ ให้อาจารย์ไปแสดงตัวเพื่อรับความเคารพจากลูกซึ่งเป็นนักเรียนในวันพ่อวันแม่ การทำเช่นนั้นกลับทำให้เด็กที่ไม่มีพ่อหรือไม่มีแม่หรือไม่มีทั้งพ่อและแม่ (ซึ่งมีแนวโน้มมากขึ้นเรื่อย ๆ) รู้สึกสะเทือนใจเพราะตระหนักเพิ่มขึ้นว่าตนเองไม่มีเหมือนคนอื่น สิ่งที่ได้คุ้มกับเสียหรือไม่ถ้าเราคำนึงถึงเด็กเป็นหลัก สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน โดยเฉพาะสังคมที่มีความซับซ้อนและมีความแตกต่างหลากหลายของคนในสังคม การกระทำใดที่มีผลกระทบต่อคนจำนวนมากจำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบมากขึ้น

การใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์ในการเจริญพันธุ์เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่ดูเหมือนเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย แต่ได้ใช้มาเกือบ 2 ทศวรรษแล้ว ในสังคมตะวันตก ในขณะที่สังคมไทยเปิดรับกับเทคโนโลยีใหม่นี้อย่างเปิดเผย ประเทศตะวันตกในเวลานี้เริ่มตั้งคำถามต่อมันแล้ว คำถามหลักคือ มนุษย์กำลังแทรกแซงและควบคุมธรรมชาติ (ของการมีลูก) ใช้อย่างไร การเพิ่มจำนวนขึ้นของผู้สูงวัยในสังคมไทยก็เป็นอีกประเด็นที่สำคัญ เมื่อไม่นานมานี้ได้มีตัวเลขทางประชากรระบุว่าอีกไม่นานสังคมไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุ สิ่งนี้ไม่สำคัญเท่ากับว่าใครจะเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุที่ร่างกายเสื่อมถอยและไม่แข็งแรงพอที่จะอยู่ได้ด้วยตัวเองจริง ๆ แล้วภาพของคนแก่ที่มีโรคภัยต่าง ๆ และถูกทิ้งให้อยู่คนเดียว ปรากฏภาพตามหน้าหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์อยู่เป็นประจำ แต่สาร

ที่ส่งออกมา ยังคงเป็นการขอบริจาคและประณามลูกหลาน ‘อกตัญญู’ ทั้งหลาย ซึ่งแน่นอนย่อมไม่ทำให้สภาวะการณ์ดีขึ้น ในสภาวะที่ครอบครัวโดยรวมขาดความเข้มแข็ง การดูแลเด็กและคนแก่ในครอบครัว ย่อมเป็นไปได้ยาก หนังสือเล่มนี้ไม่เพียงสะท้อนถึงปัญหาเหล่านี้ อย่างค่อนข้างละเอียด แต่พยายามผูกโยงให้เห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมดไม่ใช่เป็นเรื่องของความผิดพลาด บกพร่องของปัจเจกคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมสมัยใหม่ ซึ่งสังคมไทยก็กำลังเปลี่ยนไปในทิศทางนั้นอย่างรวดเร็วเช่นกัน ผู้แปลจึงหวังว่าบทเรียนอันเจ็บปวดจากสังคมสมัยใหม่ตามที่ผู้เขียนเสนอจะทำให้คนไทยได้เรียนรู้และใช้มันให้เป็นประโยชน์กับสังคมของเรา ในวิถีทางของเราเอง

ในท้ายสุดผู้แปลต้องขอบคุณอย่างสูงต่อพี่สาว คุณวนิดา กันตะ-บุตรและครอบครัว และคุณพิศมัย เอี่ยมสกุลรัตน์ รวมทั้งเพื่อนอีกนับสิบที่ช่วยดูแลทั้งกายและใจให้ผู้แปลได้ผ่านพ้นความเจ็บป่วยและกลับมาทำงานได้อีกครั้ง ปราศจากพวกเธอและเขาเหล่านั้น หนังสือแปลเล่มนี้คงไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ คำขอบคุณรวมถึงโครงการจัดพิมพ์คปไฟที่ให้โอกาสงานแปลนอกกระแสตลาดเช่นหนังสือเล่มนี้ได้เผยแพร่เพื่อเป็นทางเลือกแก่ผู้อ่าน

วารุณี ภูริสินสิทธิ์

20 ตุลาคม 2549

คำนำ

ฉบับพิมพ์ภาษาอังกฤษ

จากการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายที่สั่นสะเทือนโลกในทุกวันนี้ ไม่มีอะไรสำคัญสำหรับเรามากไปกว่าสิ่งที่กระทบต่อแก่นแกนชีวิตส่วนตัวของเรา อันได้แก่ กามารมณ์ ความรักและการแต่งงาน ความสัมพันธ์ และความเป็นพ่อแม่ ซึ่งเป็นเครือข่ายที่เรามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด ณ แก่นแกนของชีวิตส่วนตัว การปฏิวัติที่ได้เปลี่ยนรากฐานและตัวแบบของชีวิตประจำวันปรากฏอย่างชัดเจน ที่สำคัญได้เกิดการก่อรูปของการต่อต้านมันอย่างต่อเนื่องในส่วนต่าง ๆ ของโลก เราสามารถเห็นได้ถึงการถกเถียงที่ร้อนแรงเกี่ยวกับ 'ความเท่าเทียมทางเพศสภาพ' 'สิทธิของผู้หญิง' และ 'อนาคตของครอบครัว' ความจริงแล้วคำว่า 'การถกเถียง' อาจนำไปสู่ความเข้าใจผิด เพราะมันลดทอนความจริงที่ว่า พวกเขาบางครั้งเป็นเสมือนศัตรูในสงคราม ต่อสู้กันโดยต่างก็เชื่อว่าตนเองถูก การเปลี่ยนแปลงอะไรที่ก่อให้เกิดปฏิกิริยาที่รุนแรงเช่นนี้ วัฏจักรทางวัฒนธรรมใดที่ถูกกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ขอให้เรากล่าวเพียงสองสามจุดที่สำคัญซึ่งจะถูกพัฒนาอย่างเป็นระบบมากขึ้นในบทต่าง ๆ ของหนังสือเล่มนี้

- ครอบครัวก่อนยุคอุตสาหกรรมเป็นชุมชนที่มีศูนย์กลางอยู่ที่งานและเศรษฐกิจ

- หนึ่งในลักษณะสำคัญต่างๆ ของมันคือ ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างสามีและภรรยา รวมถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตทางเพศของพวกเขา ซึ่งมาตรฐานสองแบบถูกใช้เพื่อสนับสนุนบรรทัดฐานที่สร้างขึ้นบนความเป็นเจ้าของและการสืบทอดของทรัพย์สิน

- ผู้หญิงและเด็กเกือบจะไม่มีสิทธิใด ๆ เป็นของตนเองเลย
- ความสัมพันธ์ระหว่างเพศเดียวกันถูกพิจารณาว่า 'ผิดธรรมชาติ' และถูกปฏิบัติในฐานะเป็นความวิปริต

ตั้งแต่ยุคสมัยเหล่านั้น เงื่อนไขพื้นฐานเกี่ยวกับการอยู่ด้วยกันของผู้คนหรือการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้เปลี่ยนไปอย่างมาก

- การแพทย์สมัยใหม่ได้ให้วิถีทางต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ทำให้การมารวมกันและการเจริญพันธุ์ถูกแยกออกจากกัน ดังนั้นพื้นที่ของการทดลองด้านเพศได้เปิดออกพร้อมกับความเป็นพ่อแม่ทางชีวภาพและทางสังคมประเภทที่แตกต่างแบบใหม่ ๆ

- ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 ผู้หญิงในประเทศตะวันตกจำนวนมากประสบความสำเร็จในเรื่องความเท่าเทียมกับผู้ชายด้านการศึกษาหรือแม้แต่ล้าหน้าพวกเขาในบางส่วน และผู้หญิงมีส่วนร่วมในการทำงานที่ได้รับค่าจ้างเพิ่มขึ้นด้วย แม้จะยังไม่อยู่ในสัดส่วนเดียวกัน ผลที่ตามมาคือ ครอบครัวได้สูญเสียความสำคัญในฐานะที่เป็นชุมชนทางเศรษฐกิจมากขึ้นเรื่อย ๆ

- ผลประโยชน์ด้านวัตถุเคยเป็นปัจจัยในการตัดสินใจนำผู้คนเข้าสู่การแต่งงาน แต่ทว่าเดี๋ยวนี้ความรักแบบโรแมนติกเป็นหลักคิดพื้นฐาน

- ผลอย่างหนึ่งที่สำคัญตามมาก็คือ การเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาลของ

อัตราการหย่าร้างซึ่งเกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ จำนวนไม่น้อย

- ในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรม ผู้คนอาศัยอยู่ในครอบครัวแบบที่เคยถูกพิจารณาว่า 'ปกติ' ในทศวรรษที่ 1950 น้อยลงเรื่อย ๆ - ครอบครัวที่ว้าคือ หน่วยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันตลอดชีวิตที่ได้รับความเห็นชอบอย่างเป็นทางการระหว่างสามีที่เป็นหลักทางเศรษฐกิจและภรรยาที่ไม่ได้เป็นหลักทางเศรษฐกิจและลูก ๆ ที่พวกเขาמיד้วยกัน
- ความสัมพันธ์ของคนเพศเดียวกันยังประสบกับการกีดกันอย่างกว้างขวาง แต่มันกำลังได้รับการยอมรับทางสังคม ทางกฎหมาย และอย่างเป็นทางการมากขึ้น

ทั้งหมดนี้นำไปสู่การดำรงอยู่ร่วมกันของรูปแบบต่าง ๆ ของชีวิตครอบครัว ถ้าคติของฮิปปี 'ให้ร้อยดอกไม้แบ่งบาน' ใช้ได้ในทุก ๆ ที่ ก็ต้องเป็นที่นี้ ในที่ซึ่งมีความหลากหลายเพิ่มขึ้นของ 'ครอบครัวหลัง-ครอบครัว'

ทฤษฎีของความเป็นปัจเจกนิยม

ขณะที่ภาพโดยรวมของครอบครัวได้เพิ่มความซับซ้อนมากขึ้น งานด้านวิจัยก็มีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้นด้วย ในบริบทสองด้านนี้ ความเป็นหนึ่งเดียวของความคิดรวบยอดของครอบครัวในตัวมันเองจึงกลายเป็นปัญหา หนังสือเล่มนี้จะเสนอทฤษฎีระดับกลาง -ทฤษฎีของความเป็นปัจเจกนิยม- ที่สามารถทำให้เราเชื่อมโยงทฤษฎีหลายทฤษฎีที่แตกต่างกัน รวมเข้ากับข้อมูลเชิงประจักษ์และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ (Beck และ Beck-Gernsheim 2001)

เมื่อเราพูดถึง 'ความเป็นปัจเจกนิยม' เรามีแนวโน้มทางความคิดในสองด้านอยู่เสมอ ด้านหนึ่งคือ ความสัมพันธ์ทางสังคมตามประเพณี พันธะ และระบบความเชื่อซึ่งเคยกำหนดชีวิตของผู้คนในรายละเอียดปลีกย่อยที่สุดที่ได้สูญเสียความหมายของมันมากขึ้นเรื่อย ๆ จากหน่วยของครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านไปยังภูมิภาค และศาสนาไปสู่ชนชั้น หมู่คณะและบทบาทของเพศสภาพซึ่งเคยให้กรอบความคิดและกฎเกณฑ์สำหรับชีวิตประจำวันของผู้คนเปราะบางมากขึ้น ด้วยเหตุนี้พื้นที่และทางเลือกใหม่ ๆ ได้เปิดออกสำหรับปัจเจก เวลานี้ผู้ชายและผู้หญิงสามารถและควร อาจและต้อง ตัดสินใจด้วยตัวเองว่าจะสร้างชีวิตของพวกเขาอย่างไร - อย่างน้อยภายในขีดจำกัดหนึ่ง

ในอีกด้านหนึ่ง ความเป็นปัจเจกนิยมหมายถึง ผู้คนได้ถูกเชื่อมเข้าสู่สถาบันต่าง ๆ ของตลาดแรงงานและรัฐสวัสดิการ ระบบการศึกษา ระบบกฎหมาย ระบบราชการของรัฐ และอื่น ๆ ซึ่งเกิดขึ้นมาพร้อมกับรัฐสมัยใหม่ สถาบันเหล่านี้ผลิตกฎระเบียบต่าง ๆ - ข้อเรียกร้อง ข้อแนะนำ กำหนดสิทธิต่าง ๆ - ซึ่งถูกเสนอเป็นแบบฉบับต่อปัจเจกบุคคลมากกว่าครอบครัวในส่วนทั้งหมด ลักษณะสำคัญของกฎระเบียบใหม่ ๆ เหล่านี้คือ มันได้กำหนดปัจเจกให้มีชีวิตเป็นของเขาหรือเธอเอง นอกเหนือจากสายสัมพันธ์ใด ๆ ที่มีต่อครอบครัวหรือกลุ่มอื่น ๆ - หรือบางครั้งแม้แต่สลัดทิ้งสายสัมพันธ์เหล่านั้นและกระทำการโดยไม่อิงอยู่กับมัน ทาลคอต พาร์สันส์ (Talcott Parsons) เรียก 'ปัจเจกนิยมทางสถาบัน' นี้ว่า ปรากฎการณ์ทางโครงสร้างที่ชี้นำและก่อรูปชีวิตผู้คนใน

¹ Talcott Parsons, 'Religion in postindustrial society', *Action, Theory and the Human Condition* (New York: Free Press, 1978), p. 321.

สังคมตะวันตกสมัยใหม่¹ ปัจเจกบุคคลต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับกฎระเบียบ ชดต่าง ๆ ซึ่งมีพลังภายใต้เงื่อนไขของปัจเจกนิยมทางสถาบัน ถ้าไม่เช่นนั้นแล้วพวกเขาต้องรับกับผลที่ตามมาและคำติเตียน เพราะมันคือ หลักการสำคัญที่สุดของสถาบันใหม่ ซึ่งเรียกร้องและสนับสนุนให้คน กำหนดชีวิตของพวกเขาเองอย่างเต็มที่ หลักการพื้นฐานของระบบการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในตลาดแรงงานคือ ไปตามเส้นทางของตนเอง เคลื่อนไปข้างหน้า อย่าอยู่กับที่ วิถีทางเดียวที่ไปสู่ความสำเร็จคือ ยืนหยัดด้วยตัวเอง

มีเพียงคำถามเล็ก ๆ แต่สำคัญคือ อะไรจะเกิดขึ้นเมื่อความเป็นปัจเจกนิยมที่พุ่งไปอย่างไม่หยุดยั้งได้สะสมแรงกดดันและแรงจูงใจ เพื่อมี 'ชีวิตที่เป็นของตัวเอง' ขึ้นเรื่อย ๆ - ในที่สุดจะเกิดอะไรขึ้นกับครอบครัว

อะไรเป็นผลของ 'ความยืดหยุ่น' และ 'การลดทอนกฎระเบียบ'

ขอให้เราใช้ประเทศอังกฤษเป็นตัวอย่าง ประเทศซึ่งรูปแบบของชีวิตส่วนตัวได้เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วเป็นพิเศษ ตามการอ้างของรายงานสำนักงานสถิติแห่งชาติ 'ในพื้นที่ของคนรุ่นเดียว จำนวนการแต่งงานได้ลดลงเหลือครึ่งเดียว ขณะที่จำนวนการหย่าร้างเพิ่มขึ้นสามเท่า และสัดส่วนของของเด็กนอกสมรสเพิ่มสี่เท่า'² มีความห่วงใยเพิ่มขึ้นในหมู่นักการเมืองและสาธารณชนทั่วไปเกี่ยวกับแนวโน้มเหล่านี้ รัฐบาล

---

² The Economist, 31 January 1998, 43.

พรรคแรงงาน - โดยมี โทนี แบลร์ เองอยู่ในแถวหน้า - ได้สนับสนุนการให้ความสำคัญใหม่กับครอบครัว ยกย่อง 'คุณค่าครอบครัว' ให้เป็นวิถีทางของการหลุดพ้น มากกว่าจะหมายถึงความจิตซัดและจิตใจที่คับแคบ โดยกล่าวว่า เราต้องการการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ และต้องการวัฒนธรรมการแต่งงานแบบใหม่เพื่อที่คู่แต่งงานจะได้เรียนรู้ที่จะมีชีวิตด้วยกันและสร้างสายสัมพันธ์ที่พึงพากันและกันมากขึ้น ในตลาดแรงงาน ต้องมีความพยายามทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของจิตสำนึก เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของงานนอกบ้านกับครอบครัวเป็นไปได้ง่ายขึ้น

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าเสียใจที่มีเพียงสองสามมาตรการที่ชัดเจนที่เสนอออกมาจนถึงเวลานี้ ซึ่งก็ไม่น่าแปลกใจนัก เพราะตราบเท่าที่คนยังอยู่ที่ระดับของค่านิยม วัฒนธรรม และจิตสำนึก จึงไม่มีความจำเป็นที่ต้องรับมือกับความเป็นจริงของตลาดแรงงานที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน ไร้ความมั่นคงและไม่เท่าเทียมเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะในอังกฤษ และไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าคุณค่าครอบครัวที่สรรเสริญกันอย่างมากนั้น สัมพันธ์กับโฆษณาชวนเชื่อของการใช้แรงงานแบบใหม่ที่เกี่ยวข้องกับ 'การยืดหยุ่น' และ 'การลดทอนกฎระเบียบ' ของงานอย่างไร ทุกคนควรจะเป็นผู้ประกอบการเล็ก ๆ ของตัวเอง ไม่ว่าจะอะไรเกิดขึ้นเรียกมาได้ทันที ไม่ว่าจะอะไรเกิดขึ้นพร้อมที่จะทำงาน เพียงพยายามทำต่อไป แล้วคุณจะได้รับรางวัล

นี่เป็นความขัดแย้งที่การใช้แรงงานแบบใหม่ติดกับของตนเอง (Franks 1999: 210ff) ในด้านหนึ่ง มันต้องการฝึกฝนให้ทุกคนยืนหยัดด้วยตัวเอง มีการริเริ่มของตัวเอง และเรียกร้องการทำงานมากขึ้นเรื่อย ๆ ในอีกด้านหนึ่งมันพยายามสร้างภาพวัฒนธรรมการแต่งงานแบบใหม่ และคาดหวังผู้คนให้คิดถึงครอบครัวมากขึ้นและยินดีที่จะมีลูก ทั้งสองสิ่งนี้รวมกันไม่ได้ การใช้แรงงานแบบใหม่ลืมนำว่าตลาด

แรงงานเป็นอย่างไร และการยืดหยุ่นและการลดทอนกฎระเบียบส่งผลอะไรต่อชีวิตส่วนตัว ไม่เพียงเด็ก ๆ แต่คู่สามีภรรยาด้วยที่ทนทุกข์กับงานที่ยืดออกไปเรื่อย ๆ ติดต่อกันทั้งวันทั้งคืนและไปรอบโลก 7 วันใน 1 สัปดาห์และ 24 ชั่วโมงใน 1 วัน งานเป็นกะและการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ปกติของชั่วโมงการทำงาน การอบรมในเมืองต่าง ๆ สัมมนาช่วงสุดสัปดาห์ การเดินทางทางธุรกิจ การประชุมตอนเย็น จังหวะชีวิตเช่นนี้สามารถอดทนไปได้ถ้าคุณยังอายุน้อย สุขภาพแข็งแรง และเป็นโสด แต่ถ้าเป็นคนสองคนละ นานสักเท่าใดที่รายการตามหน้าที่จะสามารถเข้าได้กับที่อยู่ของกันและกัน เมื่อไรที่ทั้งหมดนี้จะเป็นความพยายามที่มากเกินไป ใครจะเป็นผู้พบว่ามันเหน็ดเหนื่อยเกินกว่าจะรับได้ มีความสัมพันธ์จำนวนเท่าไรแล้วที่แตกหักไปภายใต้ความตึงเครียดนี้

มันเป็นความจริงที่การยืดหยุ่นได้รับการดำเนินการในอังกฤษมากกว่าประเทศอื่น ๆ ในยุโรป แต่ความขัดแย้งพื้นฐานโดยทั่วไปมากพอ ๆ กัน เพราะเราไม่มีการแก้ไขปัญหาย่างง่าย ๆ ที่มองเห็น อีกทั้งนักการเมืองที่ไหน ๆ ก็ไม่ต้องการจะรู้ความเป็นจริงที่ไม่น่าสบายใจนักกว่า ความสามารถ ทักษะคติ และการกระทำที่ถูกเรียกร้องโดยตลาดแรงงานแบบใหม่ไม่ทำให้ผู้คนเหมาะสมขึ้นกับชีวิตของความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและพึ่งพาอาศัยกันในระยะยาว ณ ที่ทำงาน ตลาดมีมากขึ้น การแข่งขันมากขึ้น ความรวดเร็วมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ในชีวิตส่วนตัว ความเป็นชุมชนมากขึ้น การประนีประนอมมากขึ้น ความอดทนมากขึ้น และการนึกถึงคนอื่น ๆ มากขึ้น นั่นจะเกิดขึ้นได้อย่างไร

ความสัมพันธ์ใหม่ของความตึงเครียด

บทต่าง ๆ ที่ตามมาไม่ได้เสนอการแก้ไขที่ชัดเจน แต่เป็นไปได้ - ด้วยความหวัง - ว่ามันอาจช่วยให้เกิดการวิเคราะห์ที่แม่นยำขึ้น และภาพที่ชัดเจนมากขึ้นของพลังที่แสดงออกในความสัมพันธ์ระหว่างเพศและระหว่างวัย ทุกวันนี้ อะไรที่ซับซ้อนให้ผู้คนค้นหาแนวทางใหม่ในการดำรงชีวิต และความหวังอะไรที่สัมพันธ์กับการค้นหานั้น อะไรคือทางออกของปัญหาที่เป็นไปได้ ข้อเรียกร้องและข้อจำกัดที่พวกเขาพบในระหว่างทาง และเมื่อผู้คนในวันนี้ถูกดึงโดยความคาดหวังที่แตกต่างและไปด้วยกันไม่ได้ อะไรคือความไม่แน่นอนและความขัดแย้งที่ตามมาระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ระหว่างลูก ๆ และพ่อแม่ และในความสัมพันธ์ระหว่างคนสูงวัยและคนหนุ่มสาว สิ่งต่าง ๆ จะพัฒนาไปอย่างไรในอนาคต เหล่านี้จะเป็นคำถามครอบคลุมในหนังสือเล่มนี้

สารบัญ

	หน้า
คำนำ ผู้แปล	(6)
คำนำ ฉบับพิมพ์ภาษาอังกฤษ	(9)
บทที่ 1 ความสับสนใหม่เกี่ยวกับครอบครัว	1
บทที่ 2 เมื่อการหย่าร้างกลายเป็นเรื่องปกติ	25
ความมั่นคงของครอบครัว: เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย	28
พลวัตของพัฒนาการครอบครัว	36
ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของครอบครัวที่หย่าร้าง	49
จากชีวิตประวัติปกติไปสู่ชีวิตประวัติทำมันด้วยตัวเอง	60
บทที่ 3 ชีวิตเสมือนโครงการที่วางแผน	65
การเกิดขึ้นของแนวคิดเรื่องการวางแผน	67
การระมัดระวังไว้ก่อนในความสัมพันธ์ส่วนตัว	75
ผลตามมาที่ไม่ได้วางแผนของโครงการที่วางแผน	96
บทที่ 4 ข้อตกลงระหว่างวัยและความสัมพันธ์ระหว่างเพศสภาพ	99
ความคาดหวังตามประเพณี: ผู้หญิงในฐานะ 'ทรัพยากรที่ซ่อนเร้น'	
ในความสัมพันธ์ระหว่างวัย	101
สภาพการณ์กำลังเปลี่ยนแปลง: ผู้หญิงเป็นเสมือน 'ทรัพยากรที่หายาก'	
ในความสัมพันธ์ระหว่างวัย	111
การค้นหาด้านแบบใหม่	124

บทที่ 5	เราต้องการเด็กพิเศษ	133
	ความเป็นพ่อแม่ในความสมัยใหม่:	
	คติพจน์ของการสนับสนุนที่ดีที่สุด	136
	การจัดให้ของการวินิจฉัยก่อนคลอดและการวินิจฉัยทางพันธุกรรม	140
	ความมีอนาคตของเวชศาสตร์การเจริญพันธุ์	151
	อนาคตอะไร	158
บทที่ 6	มุ่งสู่ครอบครัวพหุวัฒนธรรม	161
	ปัญหาของระเบียบทางสังคม	161
	ตัวอย่างของประเทศสหรัฐ: ใครคือคนผิวดำ	166
	จากประวัติศาสตร์ของสังคมนิยมแห่งชาติ: ใครคือคนยิว	173
	ความคิดรวบยอดต่าง ๆ ที่ยุ่งยาก: ภาระทางประวัติศาสตร์	185
	ใครคือคนเยอรมันในวันนี้	192
	มีชีวิตอยู่ระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ	204
บรรณานุกรม		216

1

ความสับสนใหม่ เกี่ยวกับครอบครัว

ในสังคมอุตสาหกรรมตะวันตก เสียงของการเชิดชูครอบครัวได้ถูกขับขานอยู่อย่างสม่ำเสมอระหว่างช่วงทศวรรษ 1950 และ 1960 ในประเทศเยอรมนีตะวันตก ครอบครัวถูกตราไว้ในรัฐธรรมนูญและได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษจากรัฐ ครอบครัวเป็นต้นแบบที่ได้รับการยอมรับสำหรับชีวิตประจำวัน และทฤษฎีหลักทางสังคมวิทยาถือว่าครอบครัวเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการทำหน้าที่ของรัฐและสังคม เมื่อมาถึงปลายทศวรรษที่ 1960 และต้นทศวรรษ 1970 การขบถของนักศึกษาและขบวนการเคลื่อนไหวของสตรีต่อโครงสร้างตามประเพณี ดีแพ่ครอบครัวว่าเป็นอุดมการณ์และคุก เป็นสถานที่ของความรุนแรงและการบีบคั้นประจำวัน แต่หลังจากนั้นก็มีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวตามมา นำไปสู่การเรียกร้องเพื่อ 'ปกป้องครอบครัวกระฎุมพี'

(Berger and Berger 1984) ในฐานะที่เป็น 'สวรรค์ในโลกที่ไร้หัวใจ' (Lash 1977) 'สงครามเกี่ยวกับครอบครัว' ได้เปิดฉากขึ้น (Berger และ Berger 1983) ทันใดนั้นมันก็ยังไม่ชัดเจนอีกต่อไปว่าใครหรืออะไรที่ประกอบกันเป็นครอบครัว ความสัมพันธ์แบบไหนควรถูกอธิบายว่าเป็นครอบครัวและแบบไหนไม่ควร อันไหนคือปกติ อันไหนคือเบี่ยงเบน อันไหนควรได้รับการสนับสนุนจากรัฐและได้รับการสนับสนุนทางการเงิน

ระหว่างนั้น ณ เวลาเริ่มต้นของศตวรรษที่ 21 สภาวการณ์ยิ่งสับสนมากขึ้นอีก แทนคำขวัญที่ยุงเหยิงของต้นทศวรรษ 1970 สงครามศาสนาใหม่ - โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกา และบางส่วนในอังกฤษและเยอรมนี - กำลังพัฒนาในนามของ 'คุณค่าครอบครัว' (ดูใน Preface; และดู Stacey 1995 ด้วยเป็นตัวอย่าง) อาจจะมีที่สรุปจากเหตุการณ์นี้ว่า นาฬิกาเพียงแต่หมุนย้อนกลับ เพราะวาทศิลป์ของพวกเขาหวนคืนสู่ความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวกับครอบครัว มีสภาพเป็นปฏิกริยามากกว่าการหมุนกลับไปสู่รูปแบบและมาตรฐานแบบเดิม ดังที่การสำรวจต่าง ๆ ได้แสดงไว้ว่า บางกลุ่มคนในสังคมรักษาไว้ซึ่งจินตภาพตามประเพณีของครอบครัวจริง แต่กลุ่มอื่น ๆ ได้หันไปต่อต้านมันอย่างแน่นแฟ้น และที่แสดงให้เห็นมากที่สุดคือส่วนผสมที่ขัดแย้งกันของอุดมคติตามประเพณีและความคาดหวังใหม่ ๆ กระจายไปในวิถีทางที่แตกต่างกันตามเพศและช่วงวัย ภาพที่ตามมาของความหวังและความผิดหวังได้ทำให้เกิดวิถีการดำเนินชีวิต การรัก และการก่อรูปความสัมพันธ์ที่หลากหลายอย่างกว้างขวาง - ได้รับการต้อนรับจากบางคน อดทนจากบางคน แต่ต่อต้านอย่างเข้มข้นจากคนจำนวนมาก ผลของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดนี้คือ ในการเมือง การวิจัยทางวิชาการและชีวิตประจำวัน ไม่ชัดเจนอีกต่อไปว่าใครและอะไรคือส่วนของครอบครัว

ขอบเขตต่าง ๆ กำลังไม่ชัดเจน คำจำกัดความไม่แน่นอน มีการสูญเสียความมั่นคงเพิ่มมากขึ้น

● ความคิดรวบยอดใช้ไม่ได้อีกต่อไป

เป็นการยากแม้แต่จะพูดถึงครอบครัว เพราะว่าความคิดรวบยอดที่คุ้นเคยจำนวนมากใช้ไม่ได้อีกต่อไป พวกมันฟังดูล้าสมัย ยิ่งกว่านั้น บางทีน่ากังขาอยู่บ้าง เพราะไม่สามารถไล่ทันกับวิถีการดำเนินชีวิตและการคิดเกี่ยวกับชีวิตของคนหนุ่มสาวได้อีกต่อไป ถ้าเราดูตัวอย่างของ ‘การแต่งงาน’ ซึ่งเป็นหนึ่งในความคิดรวบยอดหลักๆ ที่เป็นปัญหา เห็นได้ชัดว่าไม่เพียงพอที่จะให้ความสำคัญกับการรับรองโดยกระดาษแผ่นเดียว ในการทำงาน การใช้ชีวิตยามว่าง และการใช้ชีวิตประจำวันปกติ แม้แต่ในแบบกรอกที่เป็นทางการ และบัตรเชิญต่าง ๆ การใช้คำว่า ‘คู่ชีวิต’ ‘หุ้นส่วนชีวิต’ หรือ ‘ความสัมพันธ์’ มีเพิ่มมากขึ้น และมีความโน้มเอียงไปสู่ ‘เพื่อนชีวิต’ หรือยิ่งกว่านั้น ในการแสดงออกเชิงประชดประชันหนึ่งใช้ว่า ‘เพื่อนชีวิตบางเวลา’

สถิติทางการยังใช้คำว่า ‘คนโสด’ แต่มันจะผิดที่คิดว่าพวกเขาเหล่านั้นอยู่คนเดียวเสมอ คนบางคนที่ถูกนับว่าเป็น ‘คนโสด’ ใช้ชีวิตอยู่กับคนอื่นในครัวเรือนร่วมกัน คนโสดอื่นๆ มีความสัมพันธ์ที่มั่นคงกับบางคนโดยไม่ได้อยู่บ้านเดียวกัน ในรูปแบบปกติของชีวิตเมือง ‘ครัวเรือนคนโสดและสถานภาพโสดไม่ได้หมายถึงการไม่มีความสัมพันธ์กับใคร แต่หมายความว่าคนสองคนไม่ได้เลือกรูปแบบของชีวิตการทำงาน และพอใจที่ใช้ชีวิต “ด้วยกันโดยแยกกันอยู่”’ (Bertram 1994: 23) ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของวิถีชีวิตที่แตกต่าง

กัน ซึ่งไม่ได้จัดไว้ในกลุ่มปกติต่าง ๆ ของเรา (ในกรณีนี้หมายถึง สถิติครัวเรือนของทางการ) และความพยายามใดที่จะบีบใส่รูปแบบใหม่ ๆ เหล่านี้เข้าไปในที่บรรจุกเดิม จะบิดเบือนความเป็นจริงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สิ่งต่าง ๆ ยิ่งซับซ้อนขึ้นเมื่อนำลูก ๆ เข้ามาอยู่ในภาพ ในสังคมกระฎุมพี ต้นแบบคือหน่วยพ่อ แม่ ลูก ชั่วชีวิต ถูกทำให้ชอบธรรมโดยสำนักงานจดทะเบียน กรณีต่าง ๆ ที่ถือว่าเบี่ยงเบน คนจะพูดถึง 'แม่ที่โสด' หรือ 'แม่ที่ไม่ได้แต่งงาน' พร้อมด้วยนัยอยู่เสมอว่า เธอถูกผู้ชายทิ้ง สภาพที่ฉาวโฉ่ตกต่ำอยู่ระหว่างการถูกเอารัดเอาเปรียบและการถูกปฏิเสธ อย่างไรก็ตามปัจจุบันเรามีกลุ่มที่ถูกทำนองคลองธรรมของ 'ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว' ซึ่งมีอยู่แม้แต่ในแวดวงชนชั้นกลางระดับสูง รวมไปถึงผู้หญิงซึ่งเคยแต่งงานแล้ว ต่อมาหย่า และปัจจุบันเลี้ยงดูลูกหนึ่งคนหรือมากกว่านั้นเพียงลำพัง ผู้หญิงซึ่งไม่เคยแต่งงานและเลี้ยงดูลูกคนเดียวหรือหลายคนเพียงลำพังตั้งแต่แรก (บางทีเพราะว่าพวกเธอวางแผนให้เป็นเช่นนั้น หรือเพราะว่าความสัมพันธ์ของพวกเธอกับคู่แตกหักลงก่อนที่เด็กจะเกิด) รวมถึงผู้หญิงซึ่งถูกนับว่าเป็น 'ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว' ในสถิติทางการ แต่อยู่ร่วมกันในบ้านและใช้ชีวิตทุก ๆ วันกับพ่อของลูกโดยไม่มีใบทะเบียนสมรส อย่างไรก็ตามนี้ยังไม่ครบทั้งหมด ยังมีกรณีอื่น ๆ อีกด้วย เช่น แม่หม้าย ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวชาย และคู่รักร่วมเพศกับลูก ๆ

ขอบคุณต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการแพทย์และวิธีการต่าง ๆ ของการผสมเทียม ความคิดรวบยอดแท้จริงของ 'ความเป็นพ่อแม่' (ความเป็นพ่อ ความเป็นแม่) ได้กลายเป็นความไม่ชัดเจน มันเคยเป็นกรณีของ *pater semper incertus* คือไม่มีใครสามารถพูดได้อย่างแน่ชัดว่าใครคือพ่อของเด็ก แต่ทว่าปัจจุบันสิ่งนี้สามารถแสดงให้เห็น

เห็นได้อย่างแน่นอนผ่านทาง การตรวจสอบทางพันธุกรรมธรรมดาๆ ในอีกด้านหนึ่ง เดียวนี้เรามีผู้บริจาคอสุจิ ซึ่งไม่ได้เป็นอะไรมากไปกว่าต้นแบบ (และเป็นโดยผ่านทางเทคโนโลยี) ที่ไม่เคยแม้แต่จะพบกับคนที่ เป็นแม่ ไม่ต้องพูดถึงการมีความสัมพันธ์ทางกายภาพกับเธอ ขณะเดียวกันตัวแม่เองในระดับหนึ่งก็กลายเป็นความไม่แน่ชัด ดังเช่นกรณีของแม่อุ้มท้องแทน ซึ่งในการตอบแทนกับค่าจ้างที่ได้รับอาจมีการผสมเทียมและตั้งครรภ์ให้กับสามีภรรยาที่ไม่เคยรู้จักซึ่งต้องการมีลูกเป็นของตนเองอย่างเหลือเกิน (แม้ว่าบางครั้งพวกเขาทั้งหมดอาจจบลง ในศาลต่อหน้าผู้พิพากษา ได้เถียงกันว่าใครคือแม่ 'ที่แท้จริง') หรือกรณีของผู้หญิงมีอายุที่หมดประจำเดือนไปแล้ว ตั้งครรภ์โดยการนำตัวอ่อนจากหญิงสาวที่อายุน้อยกว่ามาปลูกถ่าย (ดังนั้นเด็กที่เธอคลอด ไม่ใช่ของเธอในทางชีวภาพ) นอกจากนี้ยังมีกรณีอื่น ๆ ที่แตกต่างกัน ซึ่งรับรู้กันไม่มากนัก สามารถพบได้ในเอกสารทางการแพทย์ แต่จุดสำคัญที่สุดในที่นี้คือ รูปแบบต่าง ๆ ของความเป็นพ่อแม่ ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นหรือแม้แต่นึกถึงได้มาก่อนกำลังเป็นไปได้ผ่านทาง การดำเนินการใหม่ ๆ ของเทคโนโลยีทางการแพทย์ ดังนั้นความเป็นพ่อแม่ทางชีวภาพและทางสังคมจึงถูกแยกออกจากกันและถูกหลอมเข้าด้วยกัน ในการผนวกรวมแบบใหม่

● ความสับสนของชื่อเรียกต่าง ๆ

นอกจากการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีทางการแพทย์ การเปลี่ยนแปลงในกฎหมายครอบครัวได้สร้างทางเลือกใหม่ ๆ ที่หลากหลายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรียก ตัวอย่างเช่น นามสกุลครั้งหนึ่งเคย

เป็นสัญญาณที่มองเห็นจากโลกภายนอกได้ว่าใครเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ในวันนี้มีเด็กชายอายุ 6 ขวบในโรงเรียนที่ลอนดอนซึ่งไม่มีนามสกุล เขาเคยมีหนึ่งนามสกุล - หรือที่ถูกต้องกว่าคือสองนามสกุล ที่เป็นเช่นนั้นเพราะพ่อแม่ของเขาซึ่งอยู่ด้วยกันมาหลายปีโดยไม่เคยแต่งงาน ตัดสินใจอย่างเป็นทางการให้ลูกของพวกเขาทั้งสามคนใช้สองนามสกุล แต่การทำเช่นนั้นไม่ค่อยสะดวกนัก พวกเขาจึงตกลงว่า เพื่อจุดประสงค์ในการใช้ชีวิตประจำวัน ให้ลูกผู้หญิงสองคนใช้นามสกุลของแม่ และเด็กผู้ชายใช้นามสกุลของพ่อ แต่ต่อมาเมื่อคู่สามีและภรรยาแยกทางกันในสถานการณ์ที่ไม่ราบรื่นนัก ฝ่ายแม่ได้ไปที่โรงเรียนเพื่อเปลี่ยนนามสกุลของลูกชาย ฝ่ายพ่อรู้เรื่องนี้เมื่อลูกชายให้พ่อดูรายงานปลายเทอมของโรงเรียน พ่อจึงไปที่โรงเรียนและเรียกร้องให้โรงเรียนเปลี่ยนนามสกุลลูกชายอีกครั้ง ผู้บริหารโรงเรียนยินยอมที่จะทำให้ แต่ขณะเดียวกันก็อธิบายว่า โรงเรียนจะต้องให้การยินยอมอีกครั้งถ้าแม่ของเด็กกลับมาและเรียกร้องให้เปลี่ยนนามสกุลอีก ปัจจุบันกรณีนี้ได้ถูกส่งต่อไปยังผู้มีอำนาจหน้าที่ท้องถิ่น และช่วงที่ยังไม่มีคำตัดสิน หนังสือแบบฝึกหัดต่าง ๆ และตุ๊กตาของส่วนตัวของเด็ก ให้ระบุเพียงชื่อของเด็กเท่านั้น¹

ต้องยอมรับว่าเป็นกรณีที่ค่อนข้างแปลกประหลาด และมันจะเป็นไปไม่ได้ภายใต้กฎหมายของเยอรมนี อย่างไรก็ตามในเยอรมนีเองกฎหมายใหม่ ๆ ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชื่อเรียกที่น่าสนใจ ยุคสมัยได้ผ่านไปแล้ว จากมาตรา 1355 ของกฎหมายแพ่งซึ่งระบุอย่างโจ่งแจ้งว่า 'ภรรยาใช้นามสกุลสามีของเธอ' และดังนั้น กำหนดนามสกุลของ

¹ Gary Young, 'On first-name terms only', *Guardian*, 19 June 1996, p. 9.

ลูกด้วย ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1977 รูปแบบและการผนวกรวมแบบใหม่ ๆ เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป เสริมโดยกฎระเบียบครอบคลุมช่วงเวลาการเปลี่ยนผ่านที่แน่นอน ปัจจุบันคู่สมรสอาจเลือกใช้นามสกุลเดียวกัน (ของสามีหรือของภรรยา) หรือคนใดคนหนึ่งอาจใช้สองนามสกุล ทั้งคู่อาจกลับไปใช้นามสกุลเดิมของตนเองเมื่อไรก็ได้และเลิกใช้นามสกุลของคุณก่อนของตน หรือภายหลังจากการอยู่ด้วยกันมาหลายปีโดยไม่แต่งงานพวกเขาอาจตัดสินใจใช้นามสกุลเดียวกัน ทั้งในอังกฤษและเยอรมนี 'ปัจจุบันมีผู้หญิงจำนวนน้อยลงที่เปลี่ยนนามสกุลเมื่อพวกเขาแต่งงานและ/หรือหย่าขาด และ/หรือมีลูก ๆ จากผู้ชายมากกว่าหนึ่งคนนอกการสมรส นามสกุลไม่แสดงถึงครอบครัวอีกต่อไป'²

ในทางปฏิบัติ สิ่งนี้สร้างความสับสนอยู่บ่อย ๆ เนื่องจากความคาดหวังเก่า ๆ ผังแน่นอนอยู่ในหลายระดับของชีวิตประจำวัน:

ผู้หญิงที่อยู่ในชั้นหนึ่งไม่สามารถเข้าใจได้จริง ๆ มากกว่า 2 ปีมาแล้ว เธอยังเรียก เบิร์นฮาร์ด แฮมส์ ว่า 'คุณผู้ชายกัลล์' เธอพบภรรยาของเธอบ่อย ๆ ตามทางเดินในตึกซึ่งคือ คุณผู้หญิงกัลล์ เธอได้จดนามสกุลของพวกเขา แต่เธอไม่สามารถเข้าใจกฎระเบียบใหม่ได้เลย ชาเคีย กัลล์ และ เบิร์นฮาร์ด แฮมส์ แต่งงานกันตั้งแต่ปี ค.ศ.1991 แต่พวกเขายังใช้นามสกุลของตนเอง สำหรับ ชาเคีย กัลล์ นี้ไม่ใช่เพียงเรื่องของเสียงอันนำศรัทธาของนามสกุลภาษาอียิปต์ของเธอ เธอมองว่ามันเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ของเธอด้วย

² Maureen Freely, 'What do you call yours?', Sybil, 1, March 1998.

แต่ในที่ซึ่งการเลือกใช้นามสกุลคนละนามสกุลเช่นนี้ ชีวิตประจำวันจะเต็มไปด้วยความรำคาญใจเล็กๆ น้อยๆ จดหมายที่เจ้าหน้าที่ของ ผิด หนังสือเชิญถึงบุคคลที่ไม่มีตัวตน เช่น คุณผู้หญิงแฮมส์ แฮมส์ กาลล์ หรือ กาลล์ แฮมส์ มันเริ่มยุ่งยากมากขึ้นด้วยในการกรอกแบบฟอร์มต่าง ๆ เช่นในกรณีของการขอภาษีคีน อาจไม่มีที่สำหรับกรอกนามสกุลเดิมของภรรยา สิ่งต่าง ๆ ยุ่งยากขึ้นจริง ๆ เมื่อมีเด็กเกิดมาในสถานรับเลี้ยงเด็กเล็กหรือโรงเรียนรวมทั้งเพื่อนบ้านใกล้เคียง ใครที่ไม่มีนามสกุลเดียวกับเด็ก ไม่ถือว่าเป็นพ่อหรือแม่เด็ก ยกเว้นแต่พวกเขาจะมีหลักฐานที่น่าเชื่อถือมาแสดง ไม่เช่นนั้นเด็กจะถูกนับว่าเกิดนอกสมรส³

● ความวุ่นวายมากมายกับสิ่งที่ไม่สลักสำคัญหรือ

การผสมรวมนามสกุลที่ทำได้แบบใหม่ ถูกมองจากคนจำนวนมากว่าเป็นเรื่องไม่มีความสำคัญ และเป็นสมัยนิยมที่ใช้ไม่ได้ในทางปฏิบัติ นั่นคือ ไม่คุ้มค่ากับความยุ่งยากที่เกิดขึ้น ‘เพราะว่าคุณไม่สามารถบอกได้อีกต่อไปว่า ใครอยู่ร่วมกันและอย่างไร’ อย่างไรก็ตามนี่เป็นการมองสิ่งต่าง ๆ อย่างผิวเผินซึ่งล้มเหลวในการเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่ลึกกว่านั้นซึ่งแสดงออกในสัญญาณภายนอก เมื่อ แอนนา คาน แต่งงานกับ วอลเตอร์ กรูล แต่ต้องการให้เรียกเธอว่าคานต่อไป นี่เป็นเครื่องแสดงถึงการเรียกร้องที่กว้างขึ้นของผู้หญิง ‘เพื่อมีส่วนร่วม

³ Anja Dilk, ‘Das neue Namesrecht in der Praxis: Grosses Durcheinander’, *Die Zeit*, 12 May 1995, p. 77.

เล็ก ๆ ของชีวิตพวกเขาเอง' (ดู Beck - Gernsheim 1983; Beck et al. 1995) หรือเสนออย่างทั่ว ๆ ไปมากขึ้น ในแนวที่เป็นกลางทางเพศสภาพมากขึ้นคือ การตัดสินใจของคุณแต่งงานที่ใช้นามสกุลแตกต่างกัน แสดงถึงการเรียกร้องความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งในปัจจุบัน (ไม่เสมอไป แต่มีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ) ถูกมองว่าถูกต้อง และถูกใช้อย่างต่างตอบแทนกันในความสัมพันธ์ นั่นคือ เป็นเครื่องแสดงถึงการให้ความสำคัญกับเรื่องชีวประวัติ รากเหง้าและอัตลักษณ์ของตัวเอง ของการเรียกร้องต่อเลี้ยวส่วนชีวิตของตนเองภายในชีวิตคู่⁴ ในชีวิตคู่ก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าไม่แสดงออกหรือไม่เห็นด้วย บทเรียนที่ว่าคำปฏิญาณการแต่งงานไม่ใช่เครื่องรับประกันในระยะยาว - ไม่ว่าคนจะปรารถนามันมากเพียงใด ชีวิตคู่ไม่จำเป็นว่าจะยาวนานไปชั่วชีวิต - เข้ามามีบทบาทสำคัญด้วย สิ่งนี้มีนัยว่าอาจฉลาดกว่าหรือรอบคอบกว่าที่จะไม่ใช้นามสกุลใหม่ซึ่งวันหนึ่งอาจเป็นสาเหตุของความยุ่งยากต่าง ๆ ทั้ง

---

⁴ ในปี ค.ศ. 1980 เป็น "ปีของครอบครัว" ได้มีการเฉลิมฉลองโดยการจัดประชุมที่ทำเนียบขาวเกี่ยวกับหัวข้อนี้ ในระหว่างการสัมมนาและการสนทนาที่ไม่จบสิ้นเพื่อเตรียมการประชุมนี้ได้เกิดคำถามเกี่ยวกับคำนิยามขึ้นอย่างมาก ระหว่างช่วงเวลาการเตรียมการนี้ การเปลี่ยนความหมายของคำศัพท์อย่างถึงรากถึงโคนเกิดขึ้นในคำนิยามของครอบครัว... การเปลี่ยนแปลงคือ เปลี่ยนจากการพูดถึงครอบครัวที่รับรู้ร่วมกันแบบเดียว เป็นการพูดถึงครอบครัวหลายแบบ ถ้ามองผ่าน ๆ อาจดูเหมือนเป็นการเปลี่ยนแบบไม่มีอะไร จากเอกพจน์เป็นพหูพจน์... เมื่อพิจารณาอย่างละเอียด การเปลี่ยนแสดงออกในตัวเองที่เป็นอะไรก็ตาม ยกเว้นการไม่มีอะไร มันเป็นการยอมรับในส่วนของรัฐบาลอย่างชัดเจนต่อสัมพัทธนิยมทางศีลธรรมที่ทำให้เกิดความโกรธเคือง และทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในคอนอเมริกันจำนวนมาก' (Berger and Berger 1983: 59)

หลาย ไม่ว่าจะเพราะมันต้องถูกเลิกใช้อีกครั้ง หรือเพราะหมายถึงการมีความทรงจำของอดีตคู่ติดตัวไปตลอด

เมื่อนามสกุลของสมาชิกในครอบครัวไม่ใช่คำที่ว่างเปล่า แต่มีประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ (เช่น ความสัมพันธ์ทางเพศสภาพ) เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่นักวิจัยและผู้วางนโยบายในสาขาของครอบครัวให้ความสนใจล้วนมีความสำคัญ เพราะพวกมันบ่งบอกถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการโต้เถียงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว มันไม่ใช่เรื่องของการใช้อารมณ์หรือการถกเถียงในเรื่องไม่เป็นเรื่องของนักวิชาการ ไม่ว่าจะคนพูดถึง ‘ครอบครัว’ เป็นเอกพจน์ หรือ ‘ครอบครัว’ เป็นพหูพจน์ หรือไม่ว่าความคิดรวบยอดของครอบครัวจะถูกละทิ้งไป และถูกแทนที่อย่างหลบ ๆ เลี้ยว ๆ ด้วยคำอื่น อาทิเช่น ‘วิถีชีวิตของครอบครัว’ หรือเพียงคำว่า ‘วิถีชีวิต’⁵ สิ่ง que เข้ามาเกี่ยวพันมากกว่าคือ ประเด็นต่าง ๆ ที่ถูกถกเถียงกันอย่างเผ็ดร้อนจำนวนไม่น้อย เราควรติดอยู่กับ - และ

---

⁵ ในปีทศวรรษ 1950 และ 1960 ความคิดรวบยอดทางสังคมวิทยาของวิถีชีวิตยังไม่มีในทางปฏิบัติ คนพูดถึง “ครอบครัว” และ “สังคมวิทยาของครอบครัว” ในขณะนั้น มากกว่า 9 ใน 10 ของกลุ่มคนวัยแต่งงานในเยอรมนีแต่งงาน และมากกว่า 9 ใน 10 ของคนเหล่านั้นมีลูก แต่ความแตกต่างที่เพิ่มขึ้นในโครงสร้างของคนทั่วไปที่อยู่ด้วยกันทำให้เกิดความจำเป็นต้อง “ครอบคลุมความคิดรวบยอดต่อไปอีก” แต่เนื่องจากความคิดรวบยอดของครอบครัว...เกือบจะไม่สามารถถูกขยายออกไป - หรือไม่ขยายเพื่อรวมเอาผู้คนที่อยู่คนเดียวและรูปแบบที่อยู่ด้วยกันโดยไม่แต่งงาน - การสร้างความคิดรวบยอดที่เป็นนามธรรมมากขึ้น เป็นความจำเป็นและปรากฏออกมาอย่างแม่นยำในความคิดรวบยอดของ “วิถีชีวิต” (Hradil 1996: 61-2).

มองว่าถูกต้อง ปกติและเหมาะสม - จินตภาพตามประเพณีของครอบครัวว่าเป็นหน่วยพ่อ แม่ ลูก ชั่วชีวิต ที่ถูกทำให้ชอบธรรมโดยสำนักงานจดทะเบียนใหม่ เราควรถือว่าครอบครัวรูปแบบอื่น ๆ เป็นความไม่สมบูรณ์และเบี่ยงเบน ขาดตกบกพร่องและไม่สามารถทำหน้าที่ได้หรือไม่ หรือในทางตรงกันข้าม ควรปฏิเสธข้ออ้างการมีมาก่อนของรูปแบบครอบครัวตามประเพณีใหม่ ควรให้ความสนใจมากขึ้นกับวิถีชีวิตทั้งหลายและความสัมพันธ์ประเภทต่าง ๆ ที่กำลังพัฒนาขึ้นนอกจากสิ่งที่นับตามประเพณีว่าเป็นครอบครัวปกติใหม่ และในที่ซึ่งรูปแบบเหล่านี้เรียกร้องการยอมรับและการพิจารณาที่เท่าเทียมกัน ตัวอย่างเช่น ในกฎหมายว่าด้วยการสืบทอดมรดก ในกฎระเบียบเรื่องงบประมาณหรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ทางสาธารณะ การเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ของพวกเขาควรได้รับการอนุมัติใหม่ หันกลับมาดูกรณีของเทคโนโลยีทางการแพทย์อีกครั้ง ควรหรือไม่ที่ความเป็นไปได้ของการผสมเทียมถูกเปิดให้กับผู้หญิงที่แต่งงานเท่านั้น บนพื้นฐานที่ว่าการทำงานยังมอบการปกป้องที่ดีที่สุดสำหรับสวัสดิภาพของเด็ก หรือควรไหมที่จะเปิดให้กับใครก็ได้ที่ปรารถนาการผสมเทียม รวมถึงผู้ที่ไม่แต่งงานและคู่รักร่วมเพศหรือผู้หญิงที่ไม่มีคู่ บนพื้นฐานที่ว่าความต้องการของเด็กคือการดูแลเอาใจใส่และความรักผูกพัน ไม่ใช่ตราขายของทางการ หรือเป็นแนวคิดที่ยืนยันในหลักการสิทธิของการคงอยู่ของวิถีชีวิตที่หลากหลายมากที่สุด แต่เรียกร้องในนามสวัสดิภาพของเด็ก (นิยามอย่างไร) ให้ผู้ที่ขอใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์อย่างน้อยต้องเป็นคนสองคนที่มีความสัมพันธ์กันมั่นคงไปจนถึงความเป็นพ่อแม่ที่ได้วางแผน

● โครงร่างของครอบครัวหลัง - ครอบครัว

เวลานี้เราอยู่ที่หัวใจของหัวข้อที่ในบทต่อ ๆ ไปจะกล่าวถึงจากแง่มุมที่แตกต่างกันและด้วยจุดเน้นหนักที่แตกต่างกัน คำถามหลักเพื่อเป็นภาพร่างคร่าว ๆ ล่วงหน้าคือ อะไรเกิดขึ้นเมื่อความแน่นอนเก่า ๆ (ที่มีรากเหง้าในศาสนา ประเพณี ชีววิทยา ฯลฯ) สูญเสียพลังของพวกมันไปมากโดยไม่ได้หายไปจริง ๆ และทางเลือกใหม่ ๆ ได้เขียนพื้นที่สำหรับทางเลือกส่วนตัวขึ้นใหม่ ไม่ใช่พื้นที่อิสระภายนอกสังคม แต่ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับกฎระเบียบ ความกดดันและการควบคุมทางสังคมแบบใหม่ หรือกล่าวทางสังคมวิทยา คือ แรงขับของความเป็นปัจเจกนิยมในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมาได้เข้ามาสู่พื้นที่ของครอบครัว การแต่งงาน และความเป็นพ่อแม่อย่างรุนแรงมากขึ้นอย่างไร ซึ่งส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงที่ยืนนานในความสัมพันธ์ระหว่างเพศและวัย ภายใต้เงื่อนไขของความเป็นปัจเจกนิยม ความตึงเครียดใหม่เกิดขึ้นอย่างไร ซึ่งแน่นอน แม้ว่าไม่ได้ทำให้ความสัมพันธ์ง่ายขึ้น แต่อาจทำให้มันเร้าใจและตึงเครียดมากขึ้น

ดังนั้นสิ่งนี้ได้ทิ้งคำถามที่กระตุ้นให้เกิดการถกเถียงว่า อะไรจะเกิดขึ้นต่อไปภายหลังครอบครัว มักมีการคิดว่า ผู้ที่พูดเกี่ยวกับความเป็นปัจเจกนิยมคิดว่าข้างหน้าของครอบครัวคือจุดจบ และมีการเกิดขึ้นของ 'สังคมคนโสด' (ตัวอย่างเช่น Hradil 1995a: 82ff) แต่นี่เป็นความเข้าใจผิด และไม่ใช่ว่าความเข้าใจผิดเล็กน้อยเลย ภาพที่บิตต่าง ๆ ต่อไปจะพยายามแสดงให้เห็นไม่ใช่ภาพง่าย ๆ และมีมติเดียว เพราะกระบวนการของความเป็นปัจเจกนิยมทำให้เกิดทั้งการเรียกร้องชีวิตที่เป็นของตนเอง และความปรารถนาสายสัมพันธ์ ความใกล้ชิดและชุมชน คำตอบของคำถามที่ว่า 'อะไรจะเกิดขึ้นต่อไปภายหลังครอบครัว' คือ

คำตอบง่าย ๆ - ครอบครัวนั้นแหละ แตกต่างก็เพียงแต่มากขึ้น ดีขึ้น เป็นครอบครัวที่มีการต่อรอง ครอบครัวทางเลือก ครอบครัวต่อช้อน การจัดการแบบใหม่ภายหลังการหย่าร้าง การแต่งงานใหม่ การหย่าร้างอีกครั้ง การแบ่งประเภทใหม่ จากของคุณ ของฉัน ลูกของเรา ครอบครัวในอดีตและปัจจุบันของเรา จะเป็นการขยายออกของครอบครัวเดี่ยว และเป็นการขยายข้ามเวลา ครอบครัวจะเป็นพันธมิตรระหว่างปัจเจกที่มันเป็นตัวแทนและจะได้รับการยกย่องเพราะมันเป็นตัวแทนจินตภาพของที่หลบภัยในสภาพแวดล้อมที่ไร้ความอบอุ่นของสังคมที่ร่ำรวยเป็นทางการ และไม่แน่นอน สังคมซึ่งประเพณีต่าง ๆ ได้ถูกรื้อทิ้งและเปิดรับความเสี่ยงทุกอย่าง (Beck และ Beck-Gernsheim 1995: 2)

ดังนั้นจะเป็นความเข้าใจผิดที่สรุปว่า ผู้คนได้กลายเป็นคนเห็นแก่ตัวและรักความสุขสบาย พวกเขาจึงมีชีวิตอยู่ตามความต้องการของพวกเขาเอง และนั่นไม่มั่นคง ยิ่งกว่านั้นไม่มั่นคงอย่างไร้การควบคุม ความสัมพันธ์จึงกระจายออกไปในทุก ๆ ด้าน สิ่งที่คาดได้คือ สำหรับคนส่วนใหญ่ช่วงเวลาที่ไม่มั่นคงจะหมุนเวียนกับช่วงเวลาอื่น ๆ (ก่อนช่วงแต่งงาน ระหว่าง หรือภายหลังการแต่งงาน มีหรือไม่มีไบโตะเบียนสมรสก็ตาม) เมื่อพวกเขาเล่น แสดงลวดลายและทดลองกับความสัมพันธ์ ส่วนหนึ่งเพราะว่าพวกเขาเลือกที่จะทำเช่นนั้น อีกส่วนหนึ่งก็เพราะว่าพวกเขาถูกบังคับให้ทำไม่มากนักน้อย และโปรดสังเกตว่าในปัจจุบันนี้มันถูกคาดด้วยว่า แม้ในแนวทางปฏิบัติธรรมดาของความสัมพันธ์ที่ไม่มั่นคง มีปัญหาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นที่ต้องการการตัดสินใจอย่างมีจิตสำนึก ไม่ว่าจะเพราะทางเลือกต่าง ๆ นั้นไม่เคยมีอยู่เลยหรือมีเพียงเป็นกรณียกเว้น หรือเพราะสมมุติฐานเดิม ๆ ที่ผูกโยงกันส่วนใหญ่ได้แตกหักลง ความขัดแย้งที่ตามมา มักจะได้รับแรงขับเคลื่อนและเป็นเรื่องราวน่าฟังในตัวมันเองโดยผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ไม่ได้คาดมาก่อน

ขอให้เราดูคำถามที่ไม่ผิดปกติเลยสองสามคำถามจากชีวิตประจำวัน คำถามเหล่านี้เป็นคำถามที่เราจะกลับมาพูดถึงอีก

เราควรย้ายมาอยู่ด้วยกันไหม หรือระยะแรก (หรือบางทีนานหน่อย) ควรเก็บอพาร์ทเมนต์ของเราไว้ก่อนไหม เราควรมีลูกทันทีหรือรอไปก่อน หรือบางทีไม่มีเลย หรือเราควรเปิดทางเลือกของเราไว้ก่อน ถ้าลูก ๆ ไม่ได้มาในวิถีธรรมชาติของสรรพสิ่ง เราควรลองการผสมเทียมหรือสิ่งอื่น ๆ เท่าที่การแพทย์มีเสนอให้หรือไม่ ถ้าคนใดคนหนึ่งระหว่างเราได้งานที่มั่นคงและรายได้ดีในเมืองอื่น ครอบครัวควรย้ายไปที่นั่น หรือเราควรพยายามใช้การเดินทางไปหากันและกัน และพบกันเฉพาะสุดสัปดาห์ไหม ดังนั้นใครจะเป็นผู้ดูแลลูก ๆ ในช่วงวันหยุดของโรงเรียน เราทำอย่างไรในกรณีของความเจ็บป่วยและทำอย่างไรถ้าย้ายมาไม่อยู่อีกด้วย ถ้าพ่อแม่ของคุณสมรสต้องการการดูแลมากขึ้นในชีวิตประจำวัน หรือปู่กลายเป็นบุคคลที่ต้องการการพยาบาลอย่างถาวร ใครจะดูแลพวกเขา ถ้าสามีทิ้งฉันไปหรือฉันทิ้งเขาและเราทั้งคู่อยู่ในความสัมพันธ์ใหม่ เราควรเชิญพ่อแม่ของอดีตสามีหรืออดีตภรรยามาวันเกิดของลูก ๆ ใหม่ม ถ้าคู่ของฉันเป็นคนต่างชาติ เราควรอยู่ที่นี้ตลอดไป หรือวันหนึ่งไปอยู่ในประเทศบ้านเกิดของเขาหรือเธอ ลูก ๆ ควรถูกเลี้ยงดูให้พูดสองภาษาและถือสองสัญชาติใหม่ อัตลักษณ์อะไรที่ต้องการถ่ายทอดให้กับลูก ๆ

รายการของคำถามต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนถึงความหวังและความผิดหวัง โอกาสและความหวาดกลัวของการมีชีวิตภายใต้เงื่อนไขของความเป็นปัจเจกนิยม แสดงถึงอำนาจที่ถูกทำลายไปในชีวิตประจำวัน รวมถึงความคับแค้นใจที่ถือถืออย่างเงิบ ๆ อยู่บ่อย ๆ สิ่ง que แสดงอย่างชัดเจนมากที่สุดคือ ในชีวิตผู้คนจะให้ครั้งเดียวและให้ทั้งหมดน้อยลงทุกที ขณะที่ต้องมีการเริ่มใหม่และการตัดสินใจใหม่ ๆ ที่ซึ่ง

พลวัตของความเป็นปัจเจกนิยมบีบบังคับตัวมันเองบ่อยขึ้น ต้องใช้ความพยายามมากขึ้นเพื่อรักษาชีวิตประวัติของปัจเจกที่หลากหลายให้อยู่ภายในขอบเขตธรรมดาของครอบครัว การเล่นละครและการทูลจำนวนมากเท่าใดที่ถูกนำเข้ามาเกี่ยวข้อง ในขณะที่คนเคยสามารถหันไปพึ่งพิงกฎเกณฑ์และพิธีกรรมที่มีการปรับมาอย่างดีแล้ว แต่ทว่าเดี๋ยวนี้เรากลับเห็นเหมือนกับการกำกับเวทีของชีวิตประจำวัน การอภิปรายที่เปลี่ยนจุดยืนไปมา และการตกลงที่ลงตัวเมื่อไม่ประสบความสำเร็จ ความสัมพันธ์ของครอบครัวเริ่มเปราะบางจนอาจนำไปสู่การล่มสลาย แม้ผู้คนจะยังมีชีวิตอยู่ภายในความสัมพันธ์ แต่ความสัมพันธ์เหล่านี้แตกต่างจากเมื่อก่อนในแง่ของขอบเขต ความผูกมัด และระยะเวลา

ไม่ได้หมายความว่า ครอบครัวตามประเพณีกำลังหายไปจริง ๆ แต่เห็นได้ชัดว่ามันกำลังสูญเสียการผูกขาดซึ่งได้รับสิทธิมายาวนานนับสำคัญทางปริมาณของมันกำลังลดลง พร้อมกับการแพร่กระจายของวิถีชีวิตใหม่ ๆ ซึ่งปกติไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อการอยู่คนเดียวแต่เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ในแบบที่แตกต่างไป ตัวอย่างเช่น การอยู่ด้วยกันโดยไม่มีใบทะเบียนสมรสหรือไม่มีลูก ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ‘การสืบต่อความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยา’ หรือคู่เพศเดียวกัน ความสัมพันธ์เฉพาะช่วงสุดสัปดาห์และคู่ชีวิตบางเวลา อาศัยอยู่มากกว่าหนึ่งครัวเรือนหรืออยู่กันคนละเมือง รูปแบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ กำลังปรากฏให้เห็นมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งก่อนมีครอบครัว ช่วงมีครอบครัวและเลิกมีครอบครัว สิ่งเหล่านี้ถือเป็นโครงร่างของ ‘ครอบครัวหลัง-ครอบครัว’

● รูปแบบของครอบครัวที่หลากหลายในยุคแรก ๆ

อาจจะถูกถามว่ามีอะไรใหม่หรือน่าตื่นเต้นนักเกี่ยวกับการวิเคราะห์นี้ ในศตวรรษก่อนมีรูปแบบต่าง ๆ ของครอบครัวอย่างแน่นนอน ไม่ใช่มีเพียงหนึ่งแบบแผน หนังสือทางประวัติศาสตร์กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ เจ้าชายและดยุค ที่แต่งงานแล้วมีเมียเก็บที่เป็นทางการและพระราชทานยศสถาบรรดาศักดิ์และทรัพย์สินสมบัติมากมายแก่ทายาทที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จากประวัติศาสตร์สังคมแสดงให้เห็นว่า ตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 หลาย ๆ ภูมิภาคมีสัดส่วนของเด็กที่เกิดนอกสมรสสูง บางครั้งมากกว่าปัจจุบันเสียอีก ถ้าดูที่การลงทะเบียนตามโบสถ์เก่าและสมุดบันทึกของครอบครัว จะพบการแต่งงานครั้งที่สองและสามจำนวนมากและทุกประเภทของญาติร่วมบิดา มารดา

ให้เราดูตัวอย่างของพ่อค้าชาวแฟรงค์เฟิร์ต ปีเตอร์ แอนตัน เบรนต์านโน เกิดปี ค.ศ.1735 เขาแต่งงานครั้งแรกกับลูกพี่ลูกน้องและมีลูกด้วยกัน 6 คน และภรรยาเสียชีวิตในปี ค.ศ.1770 สามปีต่อมาเขาแต่งงานครั้งที่สองกับผู้หญิงวัย 17 ปี ชื่อ แมกซ์-มิเลียน วอน ลา โรซ (อายุน้อยกว่าเขา 21 ปี) ในช่วง 20 ปีที่พวกเขาแต่งงานกัน เธอนำเด็กมาสู่โลกนี้ 12 คน เธอเสียชีวิตในปี ค.ศ.1793 ด้วยวัย 37 ปี ต่อมาภายหลังเบรนต์านโน มีภรรยาคนที่สาม อายุอ่อนกว่าเขามากอีก และก่อนเขาเสียชีวิตในปี ค.ศ.1797 เขาได้ผลิตลูกกับภรรยาคนที่สามอีก 2 คน กรณีคล้ายคลึงกันแต่ไม่ค่อยเป็นที่รับรู้คือ พ่อค้าวัย 27 ปี โจฮันน์ ปีเตอร์ มูเลนตีเฟิน ซึ่งแต่งงานกับลูกสาวเจ้าของที่ดินในปี ค.ศ.1756 นามว่า แอนนา อลิซาเบธ ฮูเซอร์ เธอเสียชีวิตในปี ค.ศ.1763 หลังจากคลอดลูก 3 คน หนึ่งปีหลังจาก

นั้นเขาแต่งงานใหม่กับ แอนนา มาเรีย เบอร์กเคนบัค ซึ่งเสียชีวิตในปี ค.ศ.1770 หลังการให้กำเนิดลูก 2 คน สองปีหลังจากนั้นเขาแต่งงานครั้งที่สามและมีลูกอีก 2 คนกับภรรยาใหม่ บุตรของเขาที่เกิดจากการแต่งงานครั้งที่สองชื่อ ปีเตอร์ อีเบอร์-ฮาร์ด เกิดในปี ค.ศ.1766 จำกัดตัวเองกับการแต่งงานสองครั้ง ครั้งแรกปี ค.ศ.1794 ชีวิตแต่งงานยืนยาวเพียง 3 ปีก่อนที่ภรรยา คุณผู้หญิงมินนาเสียชีวิตจากการคลอดลูกคนแรก ห้าเดือนต่อมาพ่อหม้ายแต่งงานอีกครั้ง ภรรยาคนที่สองของเขาอายุอ่อนกว่าเขา 12 ปี เสียชีวิตเมื่ออายุ 37 ปี ไม่นานหลังจากให้กำเนิดลูกคนที่ 9 มูเลนตีเฟน ปัจจุบันอายุ 48 ปี ไม่ได้แต่งงานอีก (Frevert 1996: 5)⁶

การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากเพียงใด ความสับสนมากเพียงใด เมื่อมองผ่าน ๆ ถึงสิ่งที่ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างอดีตกับปัจจุบัน และข้อจำกัดของการเปรียบเทียบความเหมือนทางประวัติศาสตร์ ในศตวรรษต้น ๆ จำนวนที่สูงของการแต่งงานและครอบครัวที่มีต่อเนื่องติด ๆ กัน มีสาเหตุมาจากอัตราการตายที่สูง ขณะที่ในวันนี้กลับเป็นผลมาจากอัตราการหย่าร้างที่สูง ในสมัยก่อนเป็นเรื่องของชะตากรรมภายนอก เดี่ยวนี้เป็นการกระทำที่มีการไตร่ตรองเกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจของตนเอง (หรืออย่างน้อยของคู่อีกฝ่ายหนึ่ง) นี่เป็นความแตกต่างที่สำคัญ ในระดับของประสบการณ์ส่วนบุคคล การตายของคู่สมรสนำมาซึ่งความรู้สึกสูญเสีย ความโศกเศร้าและความเจ็บปวด แต่มันไม่ใช่ความขมขื่นทางอารมณ์เป็นพิเศษ พร้อมด้วยการด่าว่ากัน สร้างบาด

⁶ เกี่ยวกับสิ่งที่ต่อไปจากนี้ ดู Frevert (1996).

แผลให้แก้กัน รวมทั้งความรู้สึกผิดและล้มเหลวอยู่ภายใน ซึ่งมักมาพร้อมกับการหย่าร้าง และไม่ใช้การต่อสู้กันหลังการแต่งงานในเรื่องสิทธิปกครองลูก ใครจะเป็นผู้ดูแลบุตร ค่าเลี้ยงดูภรรยา หรือการแบ่งทรัพย์สินที่ถือร่วมกัน จากทัศนะของสังคม-โครงสร้าง องค์ประกอบที่เป็นแบบฉบับเหล่านี้เกี่ยวข้องกับพลวัตที่เป็นอิสระ และขับเคลื่อนความเป็นปัจเจกนิยมพุ่งไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง (ดูบทที่ 2) นอกจากนี้ครอบครัวที่เกิดต่อเนื่องจากครอบครัวเดิมไม่ได้ไปลวงละเมียดต่อสิ่งที่ถูกเชื่อว่าถูกต้องและเหมาะสม จริง ๆ แล้วมันสอดคล้องกับอุดมคติที่ว่า 'จนกว่าความตายจะพรากเราจากกัน' อย่างไรก็ตามในวันนี้ ครอบครัวที่เกิดต่อเนื่องตามมาเป็นเครื่องหมายว่าอุดมคติกำลังแตกสลาย เมื่อหนึ่งในสามของการแต่งงานจบลงในศาลการหย่าร้าง หรือจำนวนมากกว่านี้อีกในกรณีของประเทศตะวันตกอื่น ๆ บางประเทศไม่มีใครสามารถอ้างได้อย่างจริงจังว่า การแต่งงานที่ยืนยาวชั่วชีวิตเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับนับถือโดยทั่วไป อุดมคติแบบเก่า ๆ ค่อย ๆ ถูกแทนที่ด้วยอุดมคติแบบใหม่ตามแนวที่ว่า ตราบเท่าที่สิ่งต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยดี อีกคำพูดหนึ่งก็คือ เราอยู่ด้วยกันตราบเท่าที่เราต้องการ ซึ่งบอกเป็นนัยว่าชีวิตยังเปิดให้กับทางเลือกใหม่ ๆ สิ่งดึงดูดความสนใจและสายสัมพันธ์ใหม่ ๆ

และต่อมาก็คือผู้ยิ่งใหญ่และมีอำนาจ โดยไม่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของเมียเก็บ นางบำเรอ และคู่เล่นของพวกเขา เราอาจพิจารณาว่ามันได้พิสูจน์ทางประวัติศาสตร์แล้วว่า พวกเขาจำนวนมากเคยชินกับวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้หญิงมากมาย อย่างน้อยในช่วงเวลาที่มีอำนาจมากที่สุด พวกเขาสามารถได้รับเสรีภาพหลายอย่างที่อยู่ใต้อำนาจไม่ได้รับ - ในเรื่องเพศและเรื่องอื่น ๆ ของชีวิต ไม่มีใครกล้าคัดค้านพวกเขา และใครก็ตามที่ทำจะมีชีวิตอยู่อย่างอันตราย ยกตัว

อย่างของพระเจ้าเฮนรีที่ 8 และภรรยาหกคนของพระองค์ เพื่อได้สิ่งที่พระองค์ต้องการ พระองค์จัดการประหารชีวิตหนึ่งในภรรยาซึ่งพระองค์รู้สึกเบื่อ ทำแม้กระทั่งจัดตั้งโบสถ์ของรัฐใหม่เพื่อเป็นการต่อรอง โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ ทำให้การหย่าร้างเป็นไปได้ จริงอยู่ว่าแนวทางการกระทำเช่นนี้ไม่ได้เปิดสำหรับทุก ๆ คน และในยุคสมัยที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แม้แต่ผู้ปกครองก็จำเป็นต้องยอมรับกฎที่เป็นอยู่มากขึ้นด้วย ยกตัวอย่างเช่น พระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 8 ผู้สืบบราชบัลลังก์ในศตวรรษที่ 20 ต่อจากพระเจ้าเฮนรีที่ 8 ในทศวรรษ 1930 เมื่อพระองค์มอบหัวใจให้กับแม่หม้าย นางซิมสัน และต้องการให้เธอเป็นภรรยาที่ถูกต้องชอบธรรม พระองค์ถูกบังคับให้สละราชบัลลังก์ ชายผู้นำสงสารถ้าเพียงแต่พระองค์มีชีวิตหลังจากนั้นไม่นาน เพราะในปลายศตวรรษที่ 20 เหตุการณ์น่าตื่นเต้นเกี่ยวกับความรักและเรื่องราวน่าทึ่งของชีวิตแต่งงานของราชวงศ์อังกฤษ ปรากฏเป็นประจำในคอลัมน์ซุบซิบของหนังสือพิมพ์ตลาด นี้ไม่ได้หมายความว่า ผู้ปกครองมีชีวิตตามกฎหมายหมายของพวกเขาเอง แต่ในทางตรงกันข้าม ต้นแบบเก่า ๆ กำลังแตกสลายในวิถีก่อนข้างประชาธิปไตย จากบนสู่ล่างของสังคม ในประเทศเช่นอังกฤษ ซึ่งปัจจุบันประมาณร้อยละ 45 ของการแต่งงานจบลงด้วยการหย่าร้าง เรื่องเล่าสื่อเกี่ยวกับครอบครัวที่วุ่นวายของสมาชิกต่าง ๆ ในราชวงศ์ไม่ใช่เรื่องยกเว้น แต่เป็นส่วนหนึ่งของแนวโน้มทั่ว ๆ ไป และอะไรเป็นประเด็นการแต่งงานของเจ้าฟ้าชายชาร์ลส์ พ่อหม้าย เมื่อเขามอบหัวใจแต่ไม่ได้ให้มือ* แก่แม่หม้ายคามิลลา ลุงทวดของพระองค์ พระเจ้าเอ็ดเวิร์ดไม่สามารถหรือไม่ยินดีที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับข้อแตกต่างที่ว่านี้

---

* เพื่อสวมแหวนแต่งงาน - ผู้แปล.

● การเกิดขึ้นและการตกต่ำลงของต้นแบบครอบครัว

ตัวอย่างต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ตอนที่ผ่านมาแสดงให้เห็นเพียงส่วนต่าง ๆ ที่ไม่ต่อเนื่อง ไม่สามารถให้ภาพทั้งหมดของครอบครัว 'ที่เข้าใจกัน' ของยุคต่าง ๆ ของภูมิภาคและของกลุ่มต่าง ๆ ของประชากรที่แตกต่างกัน แต่อย่างน้อยตัวอย่างเหล่านั้นให้ความรู้สึกบางอย่างของความจริงที่ว่า รูปแบบของครอบครัวซึ่งเรารู้จักกัน ๆ ว่า 'แบบประเพณี' ไม่ได้มีมาตั้งแต่การเริ่มต้นของประวัติศาสตร์มนุษยชาติ เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่เพียงรูปแบบเดียวที่เป็น 'ธรรมชาติ' หรือ 'เหมาะสม' ในความเป็นจริง ดังที่การศึกษาทางประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็น มันเป็นรูปแบบซึ่งเกิดขึ้นในยุคหลัง ๆ ส่วนหนึ่งภายใต้อิทธิพลของศาสนาคริสต์และคำสอนของศาสนา โดยแก่นแท้ก็ด้วยการเปลี่ยนผันจากสังคมก่อนอุตสาหกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรม การเปลี่ยนของครอบครัวจากหน่วยการทำงานสู่หน่วยทางเศรษฐกิจ และการเกิดขึ้นของกรรมพิ์ในช่วงศตวรรษที่ 18 และ 19 เหล่านี้เป็นเงื่อนไขของต้นแบบครอบครัวตามประเพณี - ชุมชนที่ชอบธรรมอย่างเป็นทางการชั่วชีวิตของพ่อ แม่ ลูก ถูกยึดรวมเข้าด้วยกันผ่านทางอารมณ์และความใกล้ชิดสนิทสนม - มาถึงรูปแบบที่สูงที่สุดของมัน และเริ่มกระจายออกไปไกลอย่างกว้างขวาง แม้ว่าช่วงแรกต้องเอาชนะการต่อต้านในแบบต่าง ๆ

ตอนนี้ขอให้เราดูและถือว่าเป็นตัวอย่างทางประวัติศาสตร์อันสุดท้ายเกี่ยวกับภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีสถิติประชากรของศตวรรษที่ 19 แสดงถึงอัตราการเกิดของเด็กนอกสมรสที่สูง เราควรสรุปว่านั่นเป็นเรื่องของศีลธรรมหรือไม่ สมัยนั้นมีการผ่อนปรนมากกว่าหรือยิ่งกว่านั้นความสัมพันธ์ 'ที่ผิดทำนองคลองธรรม' นั้นเป็นแนวทางปฏิบัติหรือ ใครที่

คิดเช่นนั้นจะผิดหวัง เพราะพื้นฐานทางสังคมบรรยายไว้ในการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ทำให้เห็นชัดเจนว่าความสัมพันธ์ที่กล่าวถึงเป็นเรื่องโครงสร้าง ยืมนาน และเป็นที่ยอมรับทางสังคม อุปสรรคต่าง ๆ ในเส้นทางการแต่งงานอย่างเป็นทางการเป็นเรื่องของภายนอก เช่นหลักเกณฑ์การสืบทอดมรดกของชาวนา และการห้ามการแต่งงานสำหรับคนที่ไม่มีทรัพย์สินเป็นของตนเอง ขอให้อ่านการศึกษาการเกิดนอกสมรสในออสเตรเลีย

ทัศนคติต่อการรับใช้ครัวเรือนนี้เป็นเหตุผลหลักว่าทำไมการแต่งงานไม่เกิดขึ้น เพราะว่ามันเป็นธรรมเนียมเกี่ยวกับที่ดินที่ลูกชายหรือลูกสาวต้องทำงานเป็นลูกจ้างในไร่ของบิดาหรือของบุคคลอื่น และลูกชายจะแต่งงานก็ต่อเมื่อเขาได้รับมรดกทรัพย์สินจากพ่อของเขา เพราะฉะนั้นลูกชายและคนที่เขาตั้งใจจะแต่งงานด้วยต้องรอหลายปีก่อนจะเข้าพิธีแต่งงาน (Hecke, อ้างใน Haslinger 1982: 9)

‘คนที่เขาตั้งใจจะแต่งงานด้วย’ คำพูดนี้แสดงถึงความตั้งใจพื้นฐานเรียบร้อยแล้ว ผู้คนต้องการแต่งงาน แต่ไม่สามารถทำได้ก่อนที่จะได้รับมอบไร่นา ความแข็งแกร่งของการแต่งงานเป็นเสมือนบรรทัดฐานของศตวรรษที่ 19 อย่างไรก็ตามอาจเห็นอย่างแน่ชัดในความจริงที่ว่า การต่อสู้เกี่ยวกับกฎหมายครอบครัวเป็นการต่อสู้เพื่อหรือเกี่ยวกับการแต่งงาน หรือถูกต้องมากกว่าคือ เพื่อกฎระเบียบใหม่ ๆ ที่จะทำให้ความสัมพันธ์ ‘ที่ชอบธรรม’ มีได้กับประชาชนในทุกกลุ่มทรัพย์สินและทุกชนชั้น (Blasius 1992: 82) นี่คือนี่ที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจริง ๆ ในวันนี้ ณ จุดเริ่มต้นของศตวรรษที่ 21 อุปสรรคภายนอกต่าง ๆ ของการแต่ง

งานได้ถูกเอาชนะไปแล้ว แต่คู่ชายและหญิงมากขึ้นเรื่อย ๆ ที่อยู่ด้วยกันโดยไม่แต่งงาน และจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่แต่งงานแม้เมื่อมีลูกแล้ว พวกเขาทำเช่นนี้ไม่ใช่เพราะความกดดันของสภาวการณ์ภายนอก แต่เพราะการตัดสินใจอย่างเต็มใจ พวกเขาไม่เห็นถึงเหตุผลหรือความจำเป็นใด ๆ ที่ความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยาของพวกเขาต้องถูกประทับตราโดยทางการ

เรามาสรุปทริเียนต่าง ๆ จากเอกสารทางประวัติศาสตร์กัน เป็นความจริงที่ในสมัยก่อนมีแบบแผนอันหลากหลาย และไม่ได้มีประเภทของครอบครัวเพียงแบบเดียว ทว่าความหลากหลายในสมัยนั้นขึ้นอยู่กับสภาวการณ์ภายนอกเป็นหลัก แต่ทุกวันนี้ส่วนใหญ่ขึ้นกับการตัดสินใจของผู้คนเอง ผู้คนซึ่งไม่ได้มีชีวิตสอดคล้องกับต้นแบบที่ถูกเรียกว่าครอบครัวปกติ พวกเขากระทำเช่นนั้นเพราะการตัดสินใจแบบเก่าว่าอะไร 'ปกติ' หรือ 'เบี่ยงเบน' ไม่มีความหมายต่อพวกเขาอีกต่อไป หรือบางทีเพราะว่าพวกเขาได้ลองทำแล้วและพบว่าไม่สามารถทำได้ กล่าวให้ตรงประเด็นมากขึ้นคือ เราอาจพูดว่าสมัยก่อนเคยมีข้อยกเว้นมากมาย ทว่าก็มีกฎต่าง ๆ ที่แน่นอนยากจะลืมนด้วย แต่เวลานี้มันมีความไม่ชัดเจนในหลายแง่มุมว่าอะไรคือข้อยกเว้นและอะไรคือกฎ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมันไม่ชัดเจนด้วยว่าผู้คนจะสามารถได้รับการชี้แนะจากไหนเมื่อพวกเขาเผชิญกับคำถามและการตัดสินใจใหม่ ๆ ในโลกแบบโลกาภิวัตน์ซึ่งมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความเสี่ยงในตลาดแรงงานและแนวโน้มอื่น ๆ ที่ล้นทะลักเข้าไปสู่ปริมณฑลของโลกส่วนตัว

กล่าวอย่างสั้น ๆ คือ ภาพโดยรวมของชีวิตครอบครัวได้เปิดออก และฐานเริ่มสิ้นคลอนสำหรับผู้คนในวัยกลางคนและวัยสูงอายุจำนวนไม่น้อย และจำนวนมากขึ้นอีกในวัยหนุ่มสาว ผู้คนจำนวนมากร่วมกัน

สร้างวิถีชีวิตของพวกเขาเองขึ้นอย่างหยาบ ๆ จากชิ้นเล็กชิ้นน้อยของ
ความหวังแบบต่าง ๆ คละปนกันไป บางครั้งก็ประสบความสำเร็จ บาง
ครั้งก็ไม่ นี่คือวัตถุดิบที่ความหลากหลายใหม่ ๆ ได้ก่อรูปขึ้น

2

บรรณานุกรม

- Aichinger, Ilse 1963: *Herod's Children*. New York: Atheneum.
- _____ 1976: *Die grossere Hoffnung*. Frankfurt/Main: Fischer.
- Alibhai-Brown, Yasmin, and Montague, Anne 1992: *The Colour of Love: mixed race relationships*. London: Virago.
- Arjouni, Jakob 1991: 'Ein Mann, ein Mord.' *Ein Kayankaya-Roman*. Zurich: Diogenes.
- Bach, H., Gohler, W., Korner, H., Metzke, H., Schoneich, J., and Steinbicker, V. 1990: 'Orientierung humangenetischer Betreuung-genetische Beratung in der DDR'. *Medizinische Genetik*, 4, 40-2.
- Bade, Klaus J. 1992: 'Paradox Bundesrepublik: Einwanderungssituation ohne Einwanderungsland'. In Klaus J. Bade (ed.), *Deutsche im Ausland, Fremde in Deutschland. Migration in Geschichte und Gegenwart*. Munich: Beck.
- Badura, Bernhard (ed.) 1981: *Soziale Unterstutzung und chronische Krankheit*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Beck, Ulrich 1986a: *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in einer andere Moderne*. Frankfurt: Suhrkamp.
- _____ 1986b: *Risk Society: towards a new modernity*. London: Sage.
- _____ 1994: 'The reinvention of politics: towards a theory of reflexive modernization'. In Ulrich Beck, Anthony Giddens and Scott Lash, *Reflexive Modernization*. Cambridge: Polity, 1-55.
- Beck, Ulrich, and Beck-Gernsheim, Elisabeth 1990: *Das ganz normale Chaos der Liebe*. Frankfurt: Suhrkamp.

- _____. 1993: 'Nicht Autonomie, sondern Bastelbiographie'. *Zeitschrift für Soziologie*, 22, 3 (June), 178-87.
- _____. 1995: *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity.
- _____. 2001: *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: Sage.
- Beck, Ulrich, Vossenkuhl, Wilhelm, and Erdmann Ziegler, Ulf 1995: *Eigenes Leben: Ausflüge in die unbekannte Gesellschaft, in die wir leben*. Munich: Bayerische Rückversicherung Aktiengesellschaft.
- Beck-Gernsheim, Elisabeth 1983: 'Vom "Dasein für Andere" zum Anspruch auf ein Stück "eigenes Leben"'. *Soziale Welt*, 3, 307-40.
- _____. 1989: *Mutterwerden - der Sprung in ein anderes Leben*. Frankfurt: Fischer.
- _____. 1996a: 'Generation und Geschlecht'. In Eckart Liebau and Christoph Wolf (eds), *Generation. Versuche über eine pädagogisch-anthropologische Grundbedingung*. Weinheim: Deutscher Studienverlag, 24-41.
- _____. 1996b: 'Nur der Wandel ist stabil. Zur Dynamik der Familienentwicklung'. *Familiendynamik*, 3, 284-304.
- _____. 1997a: *Die Kinderfrage. Frauen zwischen Kinderwunsch und Unabhängigkeit*, 3rd edn. Munich: Beck.
- _____. 1997b: 'Geburtenrückgang und Kinderwunsch - die Erfahrung in Ost-Deutschland'. *Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft*, 1, 59-71.
- _____. 1997c: 'Vom Kinderwunsch zum Wunschkind'. In Eckart Liebau (ed.), *Generationen*. Munich: Juventa, 107-21.
- _____. 1998: 'Schwarze Juden und griechische Deutsche. Ethnische Zuordnung im Zeitalter der Globalisierung'. In Ulrich Beck (ed.), *Perspektiven der Weltgesellschaft*. Frankfurt: Suhrkamp, 125-67.

- Berger, Brigitte, and Berger, Peter L. 1983: *The War over the Family: Capturing the Middle Ground*. New York: Anchor Press.
- _____. 1984: *In Verteidigung der burgerlichen Familie*. Reinbek: Rowohlt.
- Berger, Peter, Berger, Brigitte, and Kellner, Hansfried 1975: *Das Unbehagen in der Modernitat*. Frankfurt: Fischer.
- Berger, Peter L. and Kellner, Hansfried 1965: 'Die Ehe und die Konstruktion der Wirklichkeit'. *Soziale Welt*, 3, 220-5.
- Bertram, Hans 1994: 'Die Stadt, das Individuum und das Verschwinden der Familie'. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 29-30, 22 July, 15-35.
- Biel, Maria 1995: 'Ahnlichkeit mit lebenden Personen erwünscht'. *Suddeutsche Zeitung*, magazine supplement, 5-6 January, 28-32.
- Blasius, Dirk 1992: *Ehescheidung in Deutschland im 19. Und 20. Jahrhundert*. Frankfurt: Fischer.
- Blatt, Robin J. 1991: *Bekomme ich ein gesundes Kind? Chancen und Risiken der vorgeburtlichen Diagnostik*. Reinbek: Rowohlt.
- Borscheid, Peter 1988: 'Zwischen privaten Netzen und offentlichen Institutionen. Familienumwelten in historischer Perspektive'. In Deutsches Jugendinstitut (ed.), *Wie geht's der Familie? Ein Handbuch zur Situation der Familien heute*. Munich: Kosel, 272-80.
- Boston, Sarah 1994: *Too Deep for Tears*. London: Pandora.
- Boston Women's Health Book Collective, The 1987: *Unser Korper, unser Leben*, vol. 2. Reinbek: Rowohlt.
- Braach, Mile 1994: *Ruckblende. Erinnerungen einer Neunzigjahrigen*. Frankfurt: Fischer.
- Bradish, Paula, Graning, Gisela, and Kratz, Tina 1993: *Reproduktionsmedizin, Gentechnologie, Pranatale Diagnostik und ihre*

- Bedeutung für Frauen. Eine Bestandsaufnahme zur Situation in Hamburg. Bericht im Auftrag des Senatsamtes für Gleichstellung der Freien und Hansestadt Hamburg.* Hamburg: Senatsamt für die Gleichstellung.
- Brautigam, Hans Harald, and Mettler, Liselotte 1985: *Die programmierte Vererbung.* Hamburg: Hoffmann und Campe.
- Brothers, Joyce 1985: *What Every Woman Ought to Know about Love and Marriage.* New York: Ballantine Books.
- Bruckner, Peter 1980: *Das Abseits als sicherer Ort. Kindheit und Jugend Zwischen 1933 und 1945.* Berlin: Wagenbach.
- Bundesinstitut für Bevölkerungsforschung 2000: *Bevölkerung. Fakten-Trends-Ursachen-Erwartungen.* Wiesbaden.
- Bundesministerium für Familie und Seniorum (BMFS) 1994: *Funfter Familienbericht. Familien und Familienpolitik im geeinten Deutschland.* Bonn.
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (BMFSFJ) 1997: *Optionen der Lebensgestaltung junger Ehen und Kinderwunsch. Verbundstudie ' Endbericht.* Stuttgart: Kohlhammer.
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (BMFSFJ) and Statistisches Bundesamt 1995: *Wo bleibt die Zeit? Die Zeitverwendung der Bevölkerung in Deutschland.* Wiesbaden.
- Bundesministerium für Forschung und Technologie (BMFT) 1984: *Ethische und rechtliche Probleme der Anwendung zellbiologischer und gentechnischer Methoden am Menschen. Dokumentation eines Fachgesprachs im Bundesministerium für Forschung und Technologie.* Munich.
- Bundesministerium für Jugend, Familie, Frauen und Gesundheit (BMJFFG) 1986: *Vierter Familienbericht. Die Situation der älteren Menschen in der Familie.* Bonn.

- Bundesministerium für Jugend, Familie und Gesundheit (BMJFG) 1985: *Nichteheliche Lebensgemeinschaften*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Cherlin, Andrew J. 1992: *Marriage, Divorce, Remarriage*, rev. edn. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Cherlin, Andrew J., and Furstenberg, Frank F., Jr 1986: *The New American Grandparent: a place in the family, a life apart*. New York: Basic Books.
- Clarke, Angus 1994: 'Introduction'. In *Genetic Counselling: practice and principles*. London: Routledge, 1-28.
- Coester-Waltjen, Dagmar 1994: 'Die Rollen von Mann und Frau im deutschen Familienrecht seit 1900'. In Venanz Schubert (ed.), *Frau und Mann. Geschlechterdifferenzierung in Natur und Menschenwelt*. Ottilien: Eos Verlag, 165-86.
- Daele, Wolfgang van den 1985: *Mensch nach Mass? Ethische Probleme der Genmanipulation und Gentherapie*. Munich: Beck.
- _____ 1986. 'Technische Dynamik und gesellschaftliche Moral. Zur soziologischen Bedeutung der Gentechnologie'. *Soziale Welt*, 2-3, 149-72.
- Davis, F. James 1991: *Who is Black? One nation's definition*. University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press.
- Diekmann, Andreas, and Engelhardt, Henriette 1995a: 'Die soziale Vererbung des Scheidungsrisikos. Eine empirische Untersuchung der Transmissionshypothese mit dem deutschen Familiensurvey'. *Zeitschrift für Soziologie*, 3, 215-18.
- _____ 1995b: 'Wird das Scheidungsrisiko vererbt?' *Informationsdienst Soziale Indikatoren*, 4, 1-5.
- Diewald, Martin 1993: 'Hilfebeziehungen und soziale Differenzierung im Alter'. *Kolner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 4, 731-54.

- Dorbritz, Jurgen 1993-4: 'Bericht 1994 über die demographische Lage in Deutschland'. *Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft*, 4, 393-473.
- Dorbritz, Jurgen, and Gartner, Karla 1999: 'Berechnungen zur Kinderlosigkeit am Bundesinstitut für Bevölkerungsforschung'. *BiB-Mitteilungen (Informationen aus dem Bundesinstitut für Bevölkerungsforschung am Statistischen Bundesamt)*, 2, 13-15.
- Dunkel, Wolfgang 1993: 'Altenpflege - und der Rest des Lebens. Bericht über eine empirische Untersuchung von Altenpflegekräften'. Manuscript, Sonderforschungsbereich 333 der Universität München, Munich.
- Elschenbroich, Donata 1988: 'Eine Familie - Zwei Kulturen'. In Deutsches Jugendinstitut (ed), *Wie geht's der Familie?* Munich: Kosel, 363-70.
- Emmerling, Dieter 1999: 'Ehescheidungen 1997'. *Wirtschaft und Statistik*, 1, 39-45.
- Erlor, Gisela, Jaeckel, Monika, Pettinger, Rudolf, and Sass, Jurgen 1988a: *Kind? Beruf? Oder beides? Eine repräsentative Studie über die Lebenssituation und Lebensplanung junger Paare zwischen 18 und 33 Jahren in der Bundesrepublik Deutschland im Auftrag der Zeitschrift Brigitte*. Hamburg: Brigitte.
- _____ 1988b: 'Männerwelten' Frauenwelten oder: Wer hat es besser?' *DJI-Bulletin*, 10.
- Field, Martha A. 1988: *Surrogate Motherhood: the legal and human issues*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Flitner, Andreas 1982: *Konrad, sprach die Frau Mama...Über Erziehung und Nicht-Erziehung*. Berlin: Severin und Siedler.
- Franks, Suzanne 1999: *Having None of It: women, men and the future of work*. London: Granta Books.

- Frevert, Ute 1985: ' "Fursorgliche Belagerung": Hygienebewegung und Arbeiterfrauen im 19. und fruhen 20. Jahrhundert'. *Geschichte und Gesellschaft*, 4, 420-46.
- _____ 1996: 'Die alte Unubersichtlichkeit. Familie im Wandel'. Manuscript, Konstanz.
- Fthenakis, Wassilios E. 1995: 'Kindliche Reaktionen auf Trennung und Scheidung'. *Familiendynamik*, 2, 127-54.
- Fuchs, Renate, Barbian, Elke, and Berg, Giselind 1994: 'Die Technisierung der Fortpflanzung. Zum Stand der In-vitro-Fertilisation in der BRD. Abschlussbericht an die Deutsche Forschungsge-meinschaft', hectograph copy, Berlin.
- Furstenberg, Frank F. 1989: 'One Hundred Years of Change in the American Family'. In Harold J. Bershady (ed.), *Social Class and Democratic Leadership: essays in honor of E. Digby Baltzell*. Philadelphia, Pa.: University of Pennsylvania Press.
- Furstenberg, Frank F., and Cherlin, Andrew J. 1991: *Divided Families: what happens to children when parents part*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Gates, Henry Louis 1995: *Coloured People*. London: Penguin.
- Geissler, Birgit, and Oechsle, Mechthild 1994: 'Lebensplanung als Konstruktion'. In Ulrich Beck and Elisabeth Beck-Gernsheim, *Riskante Freiheiten. Zur Individualisierung von Lebensformen in der Moderne*. Frankfurt: Suhrkamp, 139-67.
- Geyer, Michael 1995: ' "Sie nehmen die Kalte nicht wahr". "Westdeutsche" aus der Sicht eines "Ostdeutschen" '. In Elmar Brahler and Hans-Jurgen Wirth (eds), *Entsolidarisierung. Die Westdeutschen am Vorabend der Wende und danach*. Opladen: Westdeutscher Verlag, 217-37.
- Giddens, Anthony 1991: *Modernity and Self-Identity: self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity.

- Giddens, Anthony 1994a: *Beyond Left and Right*. Cambridge: Polity.
- Giddens, Anthony 1994b: 'Living in a post-traditional society'. In Ulrich Beck, Anthony Giddens, and Scott Lash, *Reflexive Modernization*. Cambridge: Polity, 56-109.
- Giddens, Anthony 1997: *Sociology*, 3rd edn. Cambridge: Polity.
- Giddens, Anthony 1998: *The Third Way: the renewal of social democracy*. Cambridge: Polity.
- Goodman, Ellen 1995: 'A perpetual rush hour for baby boomers'. *International Herald Tribune*, 14 September.
- _____ 1996: 'How time and the lilacs go by so very quickly'. *International Herald Tribune*, 25 June.
- Gross, Leonard 1983: *Versteckt. Wie Juden in Berlin die Nazi-Zeit überlebten*. Reinbek: Rowohlt.
- Habermas, Jurgen 1992: *Faktizität und Geltung*. Frankfurt: Suhrkamp.
- _____ 1996: *Between Facts and Norms: contributions to a discourse theory of law and democracy*. Cambridge: Polity.
- Hall, David R. 1996: 'Marriage as a pure relationship: exploring the link between premarital cohabitation and divorce in Canada'. *Journal of Comparative Family Studies*, 1, 1-11.
- Hallson, Fridrik 1996: 'Lebensweltliche Ordnung in der Metropole'. In Wilhelm Heitmeyer and Rainer Dollase (eds), *Die bedrängte Toleranz*. Frankfurt: Suhrkamp, 271-312.
- Hammes, Winfried 1996: 'Ehescheidungen 1995'. *Wirtschaft und Statistik*, 12, 770-6.
- Hardach-Pinke, Irene 1988: *Interkulturelle Lebenswelten. Deutsch-japanische Ehen in Japan*. Frankfurt: Campus.
- Haslinger, Alois 1982: 'Uneheliche Geburten in Österreich. Historische und regionale Muster'. *Demographische Informationen* 1982, 2-33.

- Haussler, Monika 1983: 'Von der Enthaltbarkeit zur verantwortungsbewussten Fortpflanzung. Über den unaufhaltsamen Aufstieg der Empfängnisverhütung und seine Folgen'. In Monika Haussler, Cornelia Helfferich, Gabriele Walterspiel and Angelika Wetterer, *Bauchlandungen, Abtreibung - Sexualität - Kinderwunsch*. Munich: Frauenbuchverlag, 58-73.
- Hecht, Ingeborg 1984: *Als unsichtbare Mauern wuchsen. Eine deutsche Familie unter den Nürnberger Rassengesetzen*. Hamburg: Hoffmann & Campe.
- Heine-Wiedemann, Dagmar, and Ackermann, Lea 1992: *Umfeld und Ausmass des Menschenhandels mit ausländischen Mädchen und Frauen*. Schriftenreihe des Bundesministers für Frauen und Jugend, vol. 8. Stuttgart: Kohlhammer.
- Heller, Agnes 1994: 'Die Zerstörung der Privatsphäre durch die Zivilgesellschaft'. *Asthetik und Kommunikation*, 85-6, May, 23-35.
- Hennen, Leonhard, Petermann, Thomas, and Schmitt, Joachim 1996: *Genetische Diagnostik-Chancen und Risiken. Der Bericht des Büros für Technikfolgen-Abschätzung zur Genomanalyse*. Berlin: Edition Sigma.
- Hepp, Hermann 1994: 'Ethische Probleme am Anfang des Lebens'. In Ludger Honnefelder and Gunter Rager (eds), *Arztliches Urteilen und Handeln. Zur Grundlegung einer medizinischen Ethik*. Frankfurt: Insel, 237-83.
- Hermann, Helga 1995: 'Ausländische Jugendliche in Ausbildung und Beruf'. *Aus Politik und Zeitgeschichte* 35, 23-9.
- Hesse, Hans Albrecht 1994: *Der Schutzstaat. Rechtssoziologische Skizzen in dunkler Zeit*. Baden-Baden: Nomos.
- Heuermann, Paul 1994: 'Verfassungsrechtliche Probleme der Schwangerschaft einer hirntoten Frau'. *Juristenzeitung*, 3, 133-9.

- Hildebrandt, Karin, and Wittmann, Svendy 1996: 'Lebensziel Kinder?' *Die Frau in unserer Zeit*, 4, 35-41.
- Hochschild, Arlie, and Machung, Anne 1989: *The Second Shift: working parents and the revolution at home*. New York: Viking Press.
- Hoffmann-Riem, Christa 1988: 'Chancen und Risiken der gentechnologisch erweiterten pranatalen Diagnostik. Eine qualitative Studie bei Klienten humangenetischer Beratungsstellen'. Manuscript. Hamburg.
- Hradil, Stefan 1995a: *Die 'Single' Gesellschaft*. Munich: Beck.
- _____ 1995b: 'Die Sozialstruktur Deutschlands im europäischen und internationalen Vergleich'. In Bernhard Schafers (ed.), *Gesellschaftlicher Wandel in Deutschland*, 6th edn. Stuttgart: Enke, 286-321.
- _____ 1996: 'Überholen ohne Einzuholen? Chancen subjektiver Modernisierung in Ostdeutschland'. In J. Kollmorgen et al. (eds), *Sozialer Wandel und Akteure in Ostdeutschland*. Opladen: Westdeutscher Verlag, 55-79.
- Imhof, Arthur E. 1988: *Reife des Lebens. Gedanken eines Historikers zum längeren Dasein*. Munich: Beck.
- Iyer, Pico 1993: 'The empire writes back'. *Time*, 8 February, 50-5.
- Jochheim, Gernot 1993: *Frauenprotest in der Rosenstrasse*. Berlin: Edition Hentrich.
- Jopt, Uwe 1997: 'Scheidungskinder' Problemkinder?' *Pädagogik*, 7-8, 16-20.
- Kaufmann, Franz-Xaver, 1984: 'Familienentwicklung in Nordrhein-Westfalen'. *IBS-Materialien*, 17. University of Bielefeld.
- Kaufmann, Franz-Xaver, Quitmann, J., Schulz, M., Simm, R., and Strohmeier, K.P. 1988: 'Familie und Modernität'. In Kurt Luscher, Franz Schultheis and Michael Wehrspaun (eds), *Die 'postmoderne' Familie*. Konstanz: Universitätsverlag Konstanz, 391-415.

- _____. 1995. *Zukunft der Familie im vereinten Deutschland*. Munich: Beck.
- Kentenich, Heribert et al. 1987: 'Am schlimmsten ist das Warten. Wie Paare die Invitro-Fertilisation erleben'. *Sexualmedizin*, 16, 364-70.
- Kleiber, Lore, and Gomusay, Eva-Maria 1990: *Fremdgangerinnen. Zur Geschichte binationaler Ehen in Berlin von der Weimarer Republik bis in die Anfänge der Bundesrepublik*. Bremen: Edition CON.
- Kohli, Martin 1986: 'Gesellschaftszeit und Lebenszeit. Der Lebenslauf im Strukturwandel der Moderne'. In Johannes Berger (ed.), *Die Moderne - Kontinuitäten und Zäsuren. Special issue, Soziale Welt*, 4, Gottingen, 183-208.
- Kureishi, Hanif 1990: *The Buddha of Suburbia*. London: Faber & Faber.
- Kytir, Josef, and Munz, Rainer 1991: 'Wer pflegt uns im Alter? Lebensformen, Betreuungssituation und soziale Integration alterer Menschen in Österreich'. *Zeitschrift für Sozialisationsforschung und Erziehungssoziologie*, 4, 332-54.
- Lasch, Christopher 1977: *Haven in a Heartless World: the family besieged*. New York: Basic Books.
- Leibfried, Stephan, Leisering, Lutz, Buhr, Petra, Ludwig, Monika, Madje, Eva, Olk, Thomas, Voges, Wolfgang, and Zwick, Michael 1995: *Zeit der Armut. Lebenslaufe im Sozialstaat*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Leigh, Wendy 1985: 'How to make sure you're going to live happily ever after' before you get married'. *New Woman*, July, 44-7.
- Lenz, Ilse, Ramil-Weiss, Norma, and Thiemann, Heidi 1993: *Internationaler Frauenhandel. Eine Untersuchung über Prostitution und Heiratshandel in Nordrhein-Westfalen*. Dusseldorf:

Ministerium für die Gleichstellung von Frau und Mann des Landes Nordrhein-Westfalen.

Liebau, Eckart 1996: 'Die Drei-Generation-Familie'. In Eckart Liebau and Christoph Wulf (eds), *Generation. Versuche über eine padagogisch-anthropologische Grundbedingung*. Weinheim: Deutscher Studienverlag, 13-23.

Lucke, Doris 1990: *Rechtsratgeber Frauen*. Reinbek: Rowohlt.

McNally, Ruth 1995: 'Eugenics here and now'. *The Genetic Engineer and Biotechnologist* 15, 2-3, 135-44.

Makowsky, Arno 1996: *Hausmann mit Tochter*. Munich and Zurich: Piper.

Mamey, Ulrich, and Schiener, Rolf 1996: 'Das BiB-Aussiedlerpanel-Methodische Überlegungen zur Repräsentativität'. *Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft*, 2, 145-70.

Markl, Hubert 1989: 'Genetik und Ethik. Rede anlässlich der Verleihung des Arthur-Burkardt-Preises 1989'. Hectograph copy. Stuttgart, 26 April.

Mattenklott, Gert 1992: *Über Juden in Deutschland*. Frankfurt: Jüdischer Verlag.

Mayer, Karl Ulrich 1991: 'Soziale Ungleichheit und Lebensverläufe'. In Bernd Giesen and Claus Leggewie (eds), *Experiment Vereinigung*. Berlin: Rotbuch, 87-99.

Mayer, Karl Ulrich, and Müller, Walter 1989: 'Lebensverläufe im Wohlfahrtsstaat'. In Ansgar Weymann (ed.), *Handlungsspielräume. Untersuchungen zur Individualisierung und Institutionalisierung von Lebensläufen in der Moderne*. Stuttgart: Enke, 41-60.

Mecheril, Paul, and Teo, Thomas (eds), 1994: *Andere Deutsche. Zur Lebenssituation von Menschen multi-ethnischer und multi-kultureller Herkunft*. Berlin: Dietz.

- Merton, Robert K. 1976: 'Intermarriage and the Social Structure'. In *Sociological Ambivalence and Other Essays*. New York: Free Press, 217-50.
- Merz, B. 1987: 'Matchmaking scheme solves Tayr-Sachs problem'. *Journal of the American Medical Association*, 258, 2636-9.
- Metz-Gockel, Sigrid, and Muller, Ursula 1985: *Der Mann. Eine repräsentative Untersuchung über die Lebenssituation und das Frauenbild 20-50-jähriger Männer im Aufrang der Zeitschrift Brigitte*. Hamburg: Brigitte.
- Muller-Neumann, Markus, and Langenbucher, Heike 1991: 'Gen-technik und Humangenetik'. *Aus Politik und-Zeitgeschichte*, 6, 1 February, 3-11.
- Napp-Peters, Anneke 1995: *Familien nach der Scheidung*. Munich: Kunstmann.
- Nave-Herz, Rosemarie 1992: 'Die Pluralität von Familienformen. Ideologie oder Realität'. *Familie und Recht*, 2, 186-91.
- Neckel, Sighard 1997: 'Die ethnische Konkurrenz im das Gleiche. Erfahrungen aus den USA'. In Wilhelm Heitmeyer (ed.), *Was halt die Gesellschaft zusammen?* Frankfurt: Suhrkamp, 255-75.
- Nippert, Irmgard, and Horst, Jurgen 1994: *Die Anwendungs-problematik der pranatalen Diagnose aus der Sicht, von Beratenen und Beratern-unter besonderer Berücksichtigung der derzeitigen und zukünftig möglichen Nutzung gene-tischer Tests. Gutachten im Auftrag des Buros für Technik-folgen-Abschätzung beim Deutschen Bundestag*. Bonn: Deutsche Bundestag.
- Nunner-Winkler, Gertrud 1989: 'Identität im Lebenslauf'. *Psychologie heute, Das Ich im Lebenslauf*. Weinheim: Beltz, 82-106.
- Nuscheler, Frank 1995: *Internationale Migration. Flucht und Asyl*. Opladen: Leske & Budrich.

- Oguntoye, Katharina, Opitz, May, and Schultz, Dagmar (eds) 1992: *Farbe bekennen. Afro-deutsche Frauen auf den Spuren ihrer Geschichte*. Frankfurt: Fischer.
- Osterland, Martin 1991: "Normalbiographie" und "Normalarbeitsverhältnis". In Peter A. Berger and Stefan Hradil (eds), *Lebenslagen, Lebenslaufe, Lebensstile*. Gottingen: Schwartz, 351-62.
- Ostner, Ilona 1992: 'Zum letzten Male. Anmerkungen zum "weiblichen Arbeitsvermögen"'. In Gertrude Krell and Margit Osterloh (eds), *Personalpolitik aus der Sicht von Frauen*. Munich: Hampp, 107-22.
- Ostner, Ilona, and Boy, Peter 1991: 'Spate-Heirat-Ergebnis biographisch unterschiedlicher Erfahrungen mit "cash" und "care"? Projektantrag an die DFG'. Bremen Xerox copy.
- Pander, Hans-Jurgen, Artlich, Andreas, and Schwinger, Eberhard 1992: 'Heterozytogen-Testung bei Muskoviszidose. Eugenik, Pravention oder Instrument der humangenetischer Beratung'. *Deutsches Arzteblatt*, 89, 51-2, 21 December, 2, 786-90.
- Parsons, Evelyn, and Bradley, Don 1994: 'Ethical issues in newborn screening for Duchenne muscular dystrophy: the question of informed consent'. In Angus Clarke (ed.), *Genetic Counselling: practice and principles*. London: Routledge, 95-112.
- Pohl, Katharina, 1995: 'Kinderwunsch und Familienplanung in Ostund Westdeutschland'. *Zeitschrift fur Bevölkerungswissenschaft*, 20, 1, 67-100.
- Pries, Ludger 1996: 'Transnationale Soziale Raume. Theoretisch-empirische Skizze am Beispiel der Arbeitswanderungen Mexiko-USA'. *Zeitschrift fur Soziologie*, 6, 456-72.
- Rabe-Kleberg, Ursula 1993: ' "Zu Diensten!" ' Über das Ende weiblicher Dienstbarkeit und die Zukunft der Sozial-und

- Pflegeberufe'. In Lutz Leisering, Birgit Geissler, Ulrich Mergner and Ursula Rabe-Kleberg (eds), *Moderne Lebensläufe im Wandel*. Weinheim: Deutscher Studienverlag, 129-41.
- Reberg, Lotta 1997: *Mutters Freund und Vaters Frau. Familienleben nach der Trennung*. Reinbek: Rowohlt.
- Reich, Gunter 1991: 'Kinder in Scheidungskonflikten'. In Heiner Krabbe (ed.), *Scheidung ohne Richter. Neue Lösungen für Trennungskonflikte*. Reinbek: Rowohlt, 59-85.
- Reich-Ranicki, Marcel 1993: *Über Ruhestörer. Juden in der deutschen Literatur*. Munich: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Rerrich, Maria S. 1988: 'Kinder ja, aber-Was es Frauen schwer macht, sich über ihre Kinderwünsche klar zu werden'. In Deutsches Jugendinstitut, *Wie geht's der Familie? Ein Handbuch zur Situation der Familien heute*. Munich: Kosel, 59-66.
- _____ 1993: 'Gemeinsame Lebensführung. Wie Berufstätige einen Alltag mit ihren Familien herstellen'. In Karin Jurczyk and Maria S. Rerrich (eds), *Die Arbeit des Alltags*. Freiburg: Lambertus, 310-33.
- Richards, Martin 1996: 'Family, kinship and genetics'. In Theresa Marteau and Martin Richards (eds), *The Troubled Helix: social and psychological implications of the new genetics*. Cambridge: Cambridge University Press, 249-74.
- Ringen, Stein 1998: *The Family in Question*. London: Demos.
- Ringler, Marianne 1994: 'Zur Schuldfrage in der psychosomatischen Betreuung bei pranataler Diagnostik'. In H. Kentenich, M. Rauchfuss and P. Diederichs (eds), *Psychosomatische Gynakologie und Geburtshilfe 1993-1994*. Berlin: Springer, 106-13.
- Rogge, Heinz 1965: 'Das Problem des Übertritts farbiger Amerikaner in die weisse Gesellschaft'. *Soziale Welt*, 2, 151-66.

- Rosenblatt, Paul C., Karis, Terri A. and Powell, Richard D. 1995: *Multiracial Couples: black and white voices*. Thousand Oaks: Sage.
- Rosenkranz, Doris, 1996: 'Folgen des familialen Wandels für die Pflege alterer Menschen. Familiendemographische Überlegungen'. In Hans Peter Buba and Norbert F. Schneider (eds), *Familie Zwischen gesellschaftlicher Prägung und individuellen Design*. Opladen: Westdeutscher Verlag, 209-18.
- Rosenstrauch, Hazel 1988: *Aus Nachbarn wurden Juden*. Berlin: Transit.
- Roth, Philip 1992: *Patrimony: A True Story*. New York: Vintage.
- Rothman, Barbara Katz 1988: *The Tentative Pregnancy: prenatal diagnosis and the future of motherhood*. London: Pandora.
- Scheibler, Petra M. 1992: *Binationale Ehen. Zur Lebenssituation europäischer Paare in Deutschland*. Weinheim: Deutscher Studienverlag.
- Schindel, Eva, 1990: *Glaserne Gebar-Mutter. Vorgeburtliche Diagnostik ' Fluch oder Segen*. Frankfurt: Fischer.
- Schmalz-Jacobsen, Cornelia, and Hansen, Georg (eds) 1997: *Kleines Lexikon der ethnischen Minderheiten in Deutschland*. Munich: Beck.
- Schmid, Josef 1989: 'Die Bevölkerungsentwicklung in der Bundesrepublik Deutschland'. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 18, 28 April, 3-15.
- Schmid, Werner 1988: 'Die Prävention des Down-Syndroms (Mongolismus)'. *Neue Zürcher Zeitung*, 20 January, 77.
- Schmidt, Ulrich, Wolff, Gerhard, and Jung, Christine 1994: 'Verarbeitung des Schwangerschaftsabbruchs nach pathologischem Amniozentebefund: Schuldgefühle und Schuldgefühle'. In H. Kentenich, M. Rauchfuss and P. Diederichs (eds),

- Psychosomatische Gynakologie und Geburtshilfe* 1993-1994. Berlin: Springer, 158-68.
- Schneider, Norbert F. 1995: 'Nichtkonventionelle Lebensformen-moderne Lebensformen?'. Lecture given at the 27th Sociology Congress in Halle, April, hectograph copy.
- Schroter, Ursula, 1996: 'Ostdeutsche Frauen im "verfixten" siebenten Jahr'. *Die Frau in unserer Zeit*, 4, 22-8.
- Schultz, Hans Jurgen (ed.) 1986: *Mein Judentum*. Munich: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Schumacher, Jurgen 1981: 'Partnerwahl und Partnerbeziehung'. *Zeitschrift fur Bevölkerungswissenschaft*, 7, 499-518.
- Schwartz, Karl 1993-4: 'Kinder und Jugendliche in den Familien Alleinstehender in Deutschland im Jahr 1991'. *Zeitschrift fur Bevölkerungswissenschaft*, 1, 71-91.
- _____ 1994: 'Kinderzahl deutscher Frauen 1992'. *BiB-Mitteilungen*, 1, 41-6.
- Seidenspinner, Gerlinde, and Burger, Angelika 1982: *Madchen* 82. *Eine Untersuchung im Auftrag der Zeitschrift 'Brigitte'*, report and tables. Hamburg: Brigitte.
- Sommer, Bettina 1997: 'Eheschliessungen, Geburten und Sterbefalle 1995'. *Wirtschaft und Statistik*, 4, 220-5.
- Spickard, Paul R. 1989: *Mixed Blood. Intermarriage and Ethnic Identity in Twentieth-Century America*. Madison, Wisc.: University of Wisconsin Press.
- Stacey, Judith 1995: 'Der Kreuzzug der Revisionisten fur Familienwerte in den USA'. In L. Christof Armbruster et al. (eds), *Neue Horizonte? Sozialwissenschaftliche Forschung uber Geschlechter und Geschlechterverhältnisse*. Opladen: Leske & Budrich, 193-218.
- Statistisches Bundesamt 1990: *Familien heute. Strukturen, Verlaufe und Einstellungen*. Stuttgart: Metzler-Poeschel.

- _____. 1995a: *Im Blickpunkt: Ausländische Bevölkerung in Deutschland*. Stuttgart: Metzler-Poeschel.
- _____. 1995b: *Im Blickpunkt: Familien heute*. Stuttgart: Metzler-Poeschel.
- _____. 1997: *Emfangeer/-innen von Erziehungsgeld und/oder Erziehungsurlaub. Zeitreihen 1987-1995*. Hectograph information sheet, March.
- Stierlin, Helm 1995: 'Bindungsforschung: eine systematische Sicht'. *Familiendynamik*, 2, 206.
- Stierlin, Helm, and Duss-von-Werdt, Josef 1995: 'Zu diesem Heft. Familie als Sozialisationsinstanz'. *Familiendynamik*, 2, 125-6.
- Stolzfus, Nathan 1989: ' "Jemand war für mich da". Der Aufstand der Frauen in der Rosenstrasse'. *Die Zeit*, 30, 21 July, 9-13.
- _____. 1996: *Resistance of the Heart: intermarriage and the Rosenstrasse protest in Nazi Germany*. London: Norton.
- Strumpel, Burkhard, Prenzel, Wolfgang, Scholz, Joachim, and Hoff, Andreas 1988: *Teilzeitarbeitende Männer und Hausmänner. Motive und Konsequenzen einer eingeschränkten Erwerbstätigkeit von Männern*. Berlin: Edition Sigma.
- Teo, Thomas 1994: '..."ich muss mich nicht entscheiden, ich bin beides..."'. Zur Entwicklung und Sozialisation bi-/multirassischer Identität'. In A. Thomas (ed.), *Psychologie und multi kulturelle Gesellschaft. Problemanalysen und problemlosungen*. Gottingen: Verlag für angewandte Psychologie, 82-93.
- Testart, Jacques, 1988: *Das transparente Ei*. Frankfurt: Schweitzer.
- Thranhardt, Dietrich 1995: 'Die Lebenslang der ausländischen Bevölkerung in der Bundesrepublik Deutschland'. Aus *Politik und Zeitgeschichte*, 35, 3-13.
- Tizard, Barbara, and Phoenix, Ann 1995: *Black, White or Mixed Race? Race and racism in the lives of young people of mixed parentage*. London: Routledge.

- Tolke, Angelika 1991: 'Partnerschaft und Eheschliessung - Wandlungstendenzen in den letzten fünf Jahrzehnten'. In Hans Bertram (ed.), *Die Familie in Westdeutschland*. Opladen: Leske & Budrich, 113-57.
- Vaskovics, Laszlo A. 1991: 'Familie im Auflösungsprozess?'. In *Jahresbericht 1990*. Munich: Deutsches Jugendinstitut, 186-98.
- _____. 1994: 'Wiederentdeckung familialer Lebenswelten - ein Trend?' In Laszlo A. Vaskovics (ed.), *familie. Soziologie familialer Lebenswelten. Soziologische Revue, special issue 3*, 4-17.
- Vaskovics, Laszlo A., Buba, Hanspeter, and Rupp, Marina 1991: 'Die Partnerschaft in nichtehelichen Lebensgemeinschaften'. *Forschungsforum der Universität Bamberg*, 3, 36-43.
- Vaskovics, Laszlo ., and Rupp, Marina 1995: *Partnerschaftskarrieren. Entwicklungspfade nichtehelicher Lebensgemeinschaften*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Walk, Joseph (ed). 1981: *Das Sonderrecht für die Juden im NS-Staat. Eine Sammlung der gesetzlichen Massnahmen und Richtlinien ' Inhalt und Bedeutung. Mit Beiträgen von Robert M. Kempner und Adalbert Rukkert*. Heidelberg: D. F. Muller Juristischer Verlag.
- Wallerstein, Judith, and Blakelee, Sandra 1989: *Gewinner und Verlierer - Männer, Frauen, Kinder nach der Scheidung*. Munich: Droemer Knaur.
- Walzer, Michael 1992: *Zivile Gesellschaft und amerikanische Demokratie*. Berlin: Rowohlt.
- White, Walter 1969: *A Man Called White*. Salem, NH: Ayer Company Publishers.
- Wilkinson, Helen 1998: 'The family way: navigating a third way in family policy'. In Ian Hargreaves and Ian Christie (eds), *Tomorrow's Politics: the third way and beyond*. London: Demos, 111-25.

- Wolff, Gerhard, and Jung, Christine 1994: 'Nichtdirektivitat und Genetische Beratung'. *Medizinische Genetik*, 2, 195-204.
- Wood-Harper, Janice, and Harris, John 1996: 'Ethics of human genome analysis: some virtunes and vices'. In Theresa Marteau and Martin Richards (eds), *The Troubled Helix: social and psychological implications of the new human genetics*. Cambridge: Cambridge University Press, 274-94.
- Zapf, Wolfgang 1994: 'Staat, Sicherheit und Individualisierung'. In Ulrich Beck and Elisabeth Beck-Gernsheim (eds), *Riskante Freiheiten. Individualisierung in modernen Gesellschaften*. Frankfurt: Suhrkamp, 296-304.
- Zwischenbericht der Enquete-Kommission Demographischer Wandel. Herausforderungen unserer alter werdenden Gesellschaft an den einzelnen und die Politik* 1994: Bonn: Deutsche Bundestag.